

POSLOVANJE BANAKA 2011/2012:

POVRATAK NEGATIVNIH TRENDOVA UZ IZNIMNO VISOKU KAPITALIZACIJU

Sažetak

Hrvatski bankovni sustav trenutačno ima najveći omjer kapitalne adekvatnosti u Europi te se može smatrati iznimno sigurnim. Međutim, prve naznake rasta aktivnosti i profitabilnosti koje smo registrirali u ovo doba prošle godine, u međuvremenu su nestale. Došlo je do gušenja potražnje za kreditima u skladu s nešto slabijim gospodarskim kretanjima od očekivanih u drugom tromjesečju 2012.

Ne čudi da se dobit banaka u takvim uvjetima smanjuje. Zbog toga je stopa povrata na kapital u hrvatskom bankarstvu ponovo niža od prinosa na dugoročnu kunsku državnu obveznicu. Stopa je među nižima u usporedbi s europskim zemljama koje u zadnjoj krizi nisu imale problema s bankama.

Velikoga manevarskog prostora za pronalazak politike i taktike za promjenu opisanog stanja nema. Povećanje troškovne efikasnosti ograničeno je i zahtijeva vrijeme, a kako rezervacije za gubitke i dalje apsorbiraju 40%-50% neto rezultata prije rezerviranja, očito je da će prva sljedeća promjena nastupiti tek kada se taj omjer znatno smanji. Za sada, međutim, nema naznaka da bi do takvoga smanjenja moglo ubrzo doći. Naposljetku, nadolazak takve situacije u najmanjoj mjeri ovisi o samim bankama.

Mišljenja i rezultati koji se iznose i prikazuju u ovom dokumentu ne predstavljaju službena stajališta Hrvatske udruge banaka. Analizu je pripremila Arhivanalitika za Hrvatsku udruhu banaka. Zahvaljujemo svim komentatorima radne verzije materijala.

SADRŽAJ

Širi sažetak	3
Uvod	5
I. Kapital banaka	7
II. Depoziti i druga pasiva	9
III. Kreditna aktivnost	12
IV. Kvaliteta plasmana	22
V. Profitabilnost banaka	26
VI. Zaključak	31

OKVIR 1: KREDITI B I C, I DOSPJELA NENAPLAĆENA POTRAŽIVANJA

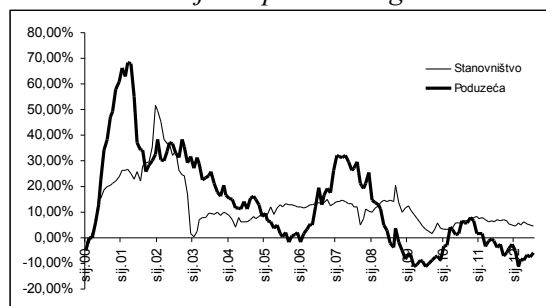
ŠIRI SAŽETAK

Kapitalna adekvatnost hrvatskih banaka kreće se iznad 20% i najviša je u Europi među zemljama koje izvještavaju u bazi FSI MMF-a. To znači da hrvatske banke imaju dovoljno kapitala da podnesu i jaču krizu od trenutačne.

	Omjer jamstvenog kapitala (Tier 2)	Omjer osnovnog kapitala (Tier 1)	Datum podatka
Austrija	16,5%	12,7%	2012/Q1
BiH	17,5%	14,3%	2012/Q1
Bugarska	17,0%	14,0%	2012/Q1
Hrvatska	20,2%	18,5%	2012/Q2
Cipar	8,3%	7,0%	2011/Q4
Češka	14,9%	14,2%	2012/Q1
Danska	17,3%	15,5%	2012/Q1
Estonija	19,6%	18,9%	2012/Q1
Finska	15,0%	14,4%	2012/Q1
Irska	18,7%	16,5%	2012/Q1
Italija	12,1%	9,5%	2011/Q4
Kosovo	17,6%	14,8%	2011/Q4
Njemačka	16,7%	12,5%	2012/Q1
Grčka	-2,9%	-3,6%	2012/Q1
Mađarska	14,8%	12,1%	2012/Q1
Makedonija	17,5%	14,7%	2012/Q1
Litva	15,8%	13,9%	2012/Q1
Latvija	17,1%	14,1%	2012/Q1
Nizozemska	13,8%	12,1%	2012/Q1
Norveška	13,6%	12,1%	2011/Q4
Poljska	13,1%	11,8%	2011/Q4
Portugal	9,9%	8,7%	2012/Q1
Rumunjska	14,6%	13,8%	2012/Q1
Rusija	14,6%	11,8%	2012/Q1
Slovačka	15,0%	13,9%	2012/Q1
Slovenija	11,8%	9,3%	2012/Q1
Španjolska	12,4%	10,6%	2011/Q4
Švedska	11,4%	10,8%	2012/Q1
Turska	16,6%	14,9%	2012/Q1
Ukrajina	18,8%	13,8%	2012/Q1
U.K.	15,8%	13,5%	2012/Q1

Depoziti stanovništva blago rastu (sporije nego u isto vrijeme prošle godine), dok depoziti poduzeća padaju, što je indikator produžene krize.

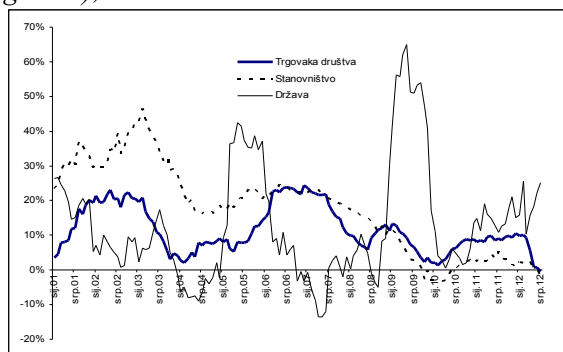
Promjene depozita poduzeća i stanovništva u odnosu na isti mjesec prethodne godine

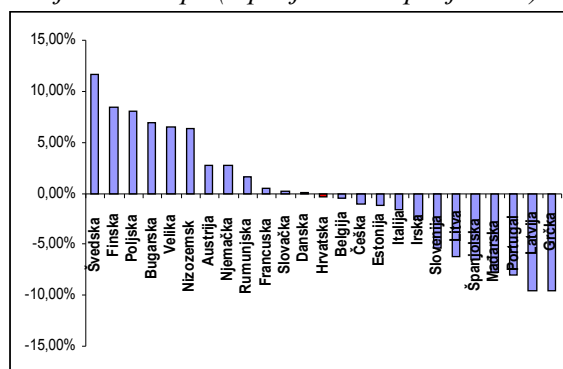
Kreditni su pak snažno usporili: padaju i krediti stanovništvu i krediti poduzećima (posljednji dodatno padaju zbog reklasifikacije kredita brodogradnji). Rastu jedino krediti središnjoj državi, i to po stopama većim od 20%. Međutim, ne može se govoriti o tome da državna glad za zaduživanjem kod banaka

istiskuje privatni sektor iz pristupa rijetkim kreditnim sredstvima. Čini se da ograničenja djeluju ponajprije na strani potražnje.

Rast kredita (prema istom mjesecu prethodne godine), institucionalni sektori

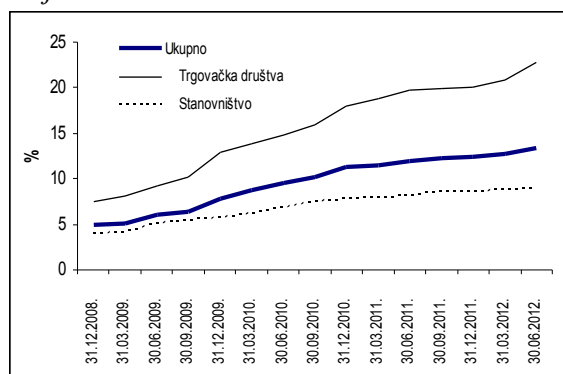

Rast kredita poduzećima u odabranim zemljama Europe (srpanj 2012./srpanj 2011.)

Omjer loših kredita nastavio je rasti u skladu s obnovljenim recesijskim trendovima ove godine, osobito u dijelu kreditiranja poduzeća. No, u isto se vrijeme počeo poboljšavati omjer pokrivanja plasmana klasificiranih kao B i C ispravicima vrijednosti.

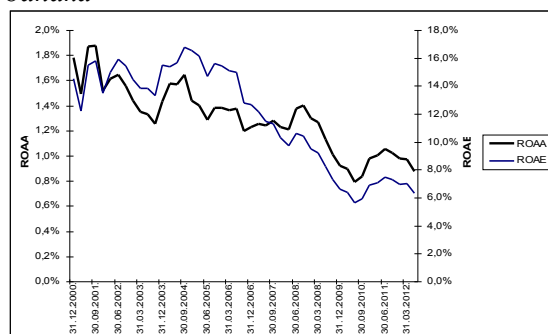
Omjer loših kredita u %

Ne čudi da se u takvim uvjetima obnovio trend pada dobiti hrvatskih banaka; povrat na aktivu

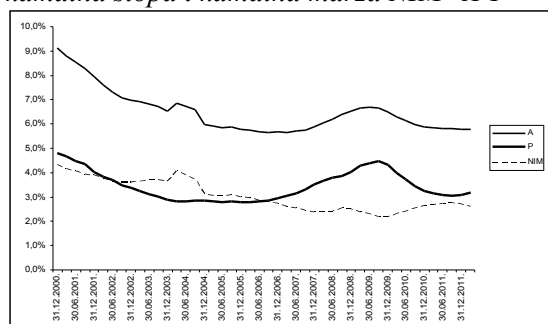
i povrat na kapital približavaju se razinama iz prvoga vala krize, a to su razine na kojima kapital uložen u hrvatske banke odbacuje niži povrat od prinosa na dugoročnu kunsku državnu obveznicu.

Povrat na aktivu (ROAA) i kapital (ROAE) banaka

Najvažnija je odrednica dobiti banaka neto kamatna marža. Važnost neto kamatnog prihoda u krizi dodatno je povećana iako se neto kamatna marža ponovo nalazi u padu, ponajprije potaknuta blagim rastom isplaćenih kamata.

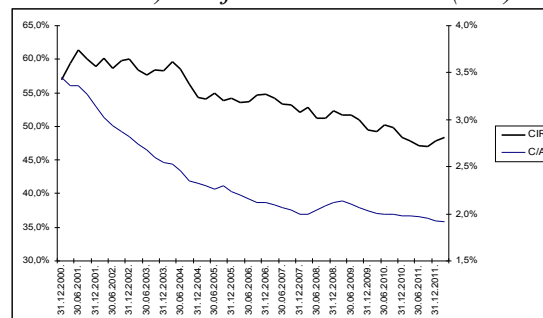
Prosječna ostvarena aktivna (A) i pasivna (P) kamatna stopa i kamatna marža NIM=A-P

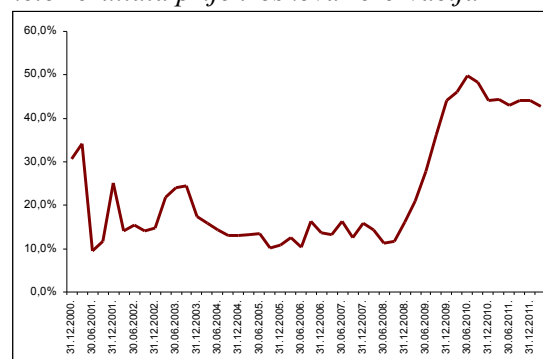
U takvim uvjetima za banke ne postoji širok manevarski prostor. Troškovni indikatori poput omjera troškova i aktive (C/A) ili omjera troškova i dohotka (CIR) nakon više od desetljeća kontinuiranog poboljšanja pokazuju sve manji prostor za promjene. Stoga prva sljedeća promjena koja će u bitnome utjecati na ponašanje banaka mora doći izvana, u smislu izvan bankovnog sustava. Samo pozitivni impuls gospodarskoga rasta može osloboditi rezervu za jačanje konkurencije koja je sada zarobljena jer banke moraju 40%-50% neto rezultata prije rezerviranja izdvajati kako bi formirale rezervacije. Stoga će prva sljedeća promjena nastupiti tek kada se taj omjer znatno smanji.

Za sada, međutim, nema naznaka da bi do takvoga smanjenja moglo ubrzo doći. Naposljetku, nadolazak takve situacije u najmanjoj mjeri zavisi o samim bankama. „Pozitivan šok“ mora doći ili s vanjskoga tržišta, ili iz domaće ekonomske politike.

Omjer troškova i dohotka (eng. CIR – cost income ratio) i omjer troškova aktive (C/A)

Troškovi rezervacija za gubitke u postotku neto rezultata prije troškova rezervacija

Uvod

Prvi jesenski dvobroj u okviru publikacije HUB Analize uveli smo prošle godine radi detaljnog prikaza aktivnosti i profitabilnosti banaka. Tako je tradicionalna analiza profitabilnosti, koja se inače objavljivala u rujnu, od prošle godine upotpunjena analizom aktivnosti banaka.

Glavni zaključak prošlogodišnje analize (s podnaslovom *Prvi znaci rasta*) glasio je da aktivnost i profitabilnost banaka ukazuju na oporavak. Međutim, u proteklih godinu dana trendovi su se promijenili i ponovo poprimili recesijska obilježja. To se odnosi i na profitabilnost banaka, koja je ponovo u padu. Međutim, dobra je vijest da su banke nastavile kapitalno jačati u proteklih godinu dana. Po prvi put otkako izrađujemo HUB Analize hrvatske banke bilježe najveću stopu adekvatnosti kapitala među europskim zemljama s kojima se uspoređujemo.

Prezentacijska logika dvobroja slijedi logiku financijskog izvještavanja. Prvo se predstavljaju kretanja u izvorima sredstava – kapitalu, depozitima i ostalim obavezama. Zatim promatramo aktivnu, tj. aktivnost banaka, s posebnim osvrtom na kreditni portfelj i njegovu kvalitetu. Na kraju se prikazuje struktura i izvori dobiti.

I. Kapital banaka

Računovodstveni je kapital hrvatskih banaka na dan 30.06.2012. iznosio 56,3 milijardi kuna, što je za 1% više nego godinu dana ranije. U strukturi kapitala zabilježena je velika promjena: smanjene su statutarne i ostale zakonske rezerve, a povećana je najvažnija komponenta kapitala – dionički kapital. Iznos ukupno uplaćenog dioničkog kapitala u hrvatskim se bankama povećao s 29,7 milijardi kuna na dan 30.06.2011., na 34,3 milijarde kuna na dan 30.06.2012. Riječ je o povećanju za 15,5%.

Računovodstveni omjer kapitala i aktive banaka vrlo je stabilan već četvrtu godinu zaredom.

I drugi pokazatelji kapitalne snage hrvatskoga bankovnog sustava ukazuju na iznimnu stabilnost unatoč novom valu recesije ove godine. Omjer računovodstvenog kapitala i aktive (slika 1.) nastavio se stabilno kretati oko vrlo visokih 14%, koliko je iznosio kroz cijelo krizno razdoblje. I najvažniji pokazatelj stabilnosti banaka – omjer kapitalne adekvatnosti (slika 2.), koji mjeri odnos jamstvenog kapitala prema rizikom ponderiranoj aktivni, pokazuje da su banke tijekom krize (koja traje od posljednjeg tromjesečja 2008. do sada) zadržale visok stupanj stabilnosti.

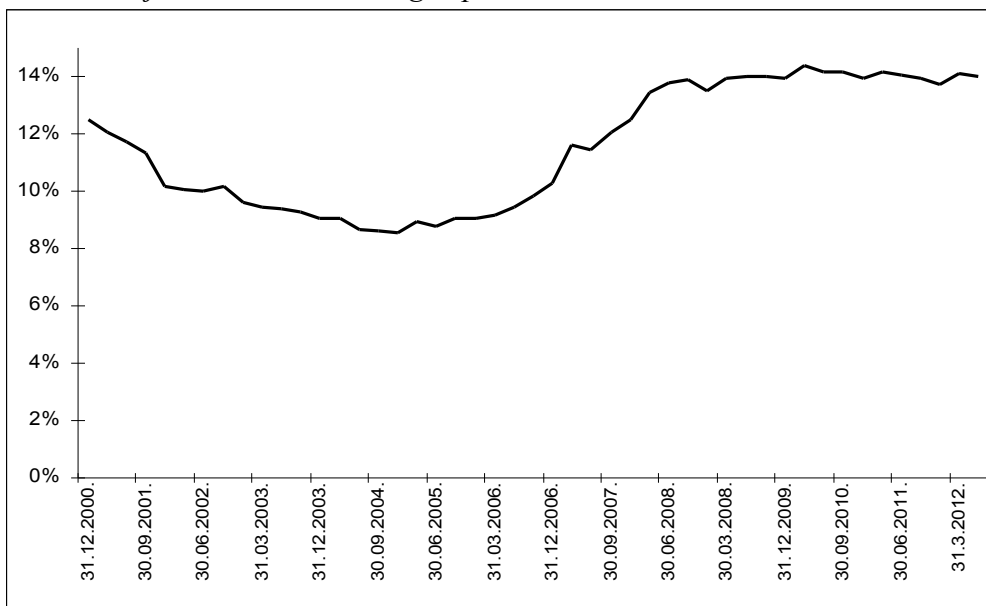
Naime, prije eskalacije krize, tj. do kraja 2008., omjer kapitalne adekvatnosti bilježio je pad, zaustavivši se na 14,2%. Potom je od prvog tromjesečja 2009. započeo rast ovoga omjera. Nagli skok početkom 2010. uglavnom je bio uzrokovan promjenama regulacije (radi usklađivanja s EU standardima). Unatoč tada donekle umjetno izazvanom skoku, rast kapitalne adekvatnosti je nastavljen, pa je omjer prema posljednjim podacima za 30.06.2012. premašio

20%. Možemo zaključiti da je kapitalna adekvatnost u krizi najprije povećana, potom zadržana na vrlo visokoj razini, a tek je u posljednje vrijeme ponovo rasla, što jamči otpornost banaka na eventualne šokove koji bi se mogli dogoditi u slučaju nastavka kriznih tendencija u budućnosti.

Kapitalna je adekvatnost u proteklih godinu dana povećana.

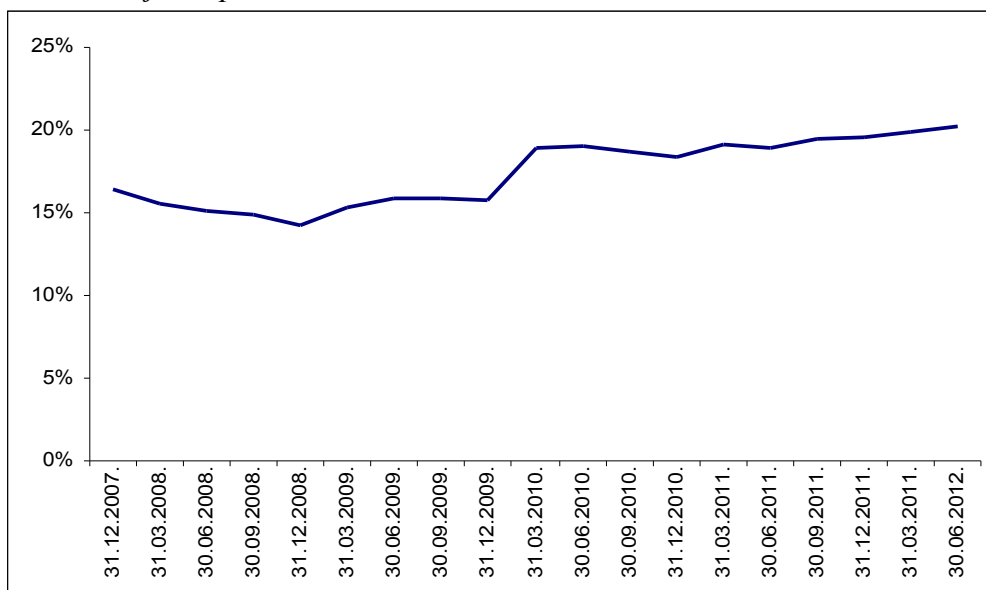
Treba naglasiti da hrvatske banke imaju veoma povoljnu strukturu kapitala. Onaj najkvalitetniji - osnovni (ili „Tier 1“) kapital, na dan 30.06.2012. čini 91,9% jamstvenoga kapitala hrvatskih banaka. To znači da „Tier 1“ omjer adekvatnosti osnovnog kapitala iznosi oko 18,5% (usporediva brojka na dan 30.06.2011. iznosila je 17,5%).

Slika 1. Omjer računovodstvenog kapitala i aktive 2000. – 2011.

Izvor: Mjesečno i tromjesečno agregirano statističko izvješće, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

Slika 2. Omjer kapitalne adekvatnosti hrvatskih banaka 2007.-2012.

Izvor: Mjesečno i tromjesečno agregirano statističko izvješće, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

Podsjetimo da su upravo nedovoljna visina, ali i loša struktura kapitala banaka u prošloj krizi bile najvažniji prijenosnici krize u razvijenim zemljama. Zbog toga je dizajniran novi regulacijski sustav Basle III, o čijoj se implementaciji još uvijek raspravlja u EU.¹ Novi sustav regulacije zaoštrava (podiže) minimalne omjere kapitalne adekvatnosti za pojedine komponente kapitala. Najviši minimalno zahtijevani omjer adekvatnosti osnovnog kapitala u sustavu Basle III iznosi 9%² I novi Europski bankovni regulator (engl. European Banking Authority – EBA) u testovima na stres posebnu pozornost posvećuje omjerima adekvatnosti osnovnog kapitala: već je za 2012. zatražen omjer kapitalne adekvatnosti osnovnog kapitala od 9%. Ove je omjere važno spomenuti jer hrvatske banke s aktualnih 18,5% omjera osnovnog kapitala zadovoljavaju zahtjeve Basle III, a kada je riječ o EBA-inim testovima na stres, hrvatski je podatak više nego dvostruko veći od tražene razine.

Hrvatske banke imaju povoljniju strukturu kapitala jer preteže najkvalitetniji – osnovni kapital.

Tablica 1 pokazuje da su hrvatske banke postigle najviši stupanj kapitalizacije u Europi.³ Hrvatska je prošle godine imala četvrti najviši, a ove godine najviši omjer kapitalne adekvatnosti. Kada je riječ o omjeru adekvatnosti osnovnog kapitala, hrvatske su banke na drugom mjestu iza estonskih, koje u manjoj mjeri koriste dopunski kapital.

Omjer kapitalne adekvatnosti najveći je među europskim zemljama koje (ažurno) izvještavaju MMF.

Tablica 1. Omjeri kapitalne adekvatnosti za odabrane europske zemlje

	Omjer jamstvenog kapitala (Tier 2)	Omjer osnovnog kapitala (Tier 1)	Datum podatka
Austrija	16,5%	12,7%	2012/Q1
BiH	17,5%	14,3%	2012/Q1
Bugarska	17,0%	14,0%	2012/Q1
Hrvatska	20,2%	18,5%	2012/Q2
Cipar	8,3%	7,0%	2011/Q4
Češka	14,9%	14,2%	2012/Q1
Danska	17,3%	15,5%	2012/Q1
Estonija	19,6%	18,9%	2012/Q1
Finska	15,0%	14,4%	2012/Q1
Irska	18,7%	16,5%	2012/Q1
Italija	12,1%	9,5%	2011/Q4
Kosovo	17,6%	14,8%	2011/Q4
Njemačka	16,7%	12,5%	2012/Q1
Grčka	-2,9%	-3,6%	2012/Q1
Mađarska	14,8%	12,1%	2012/Q1
Makedonija	17,5%	14,7%	2012/Q1
Litva	15,8%	13,9%	2012/Q1
Latvija	17,1%	14,1%	2012/Q1
Nizozemska	13,8%	12,1%	2012/Q1
Norveška	13,6%	12,1%	2011/Q4
Poljska	13,1%	11,8%	2011/Q4
Portugal	9,9%	8,7%	2012/Q1
Rumunjska	14,6%	13,8%	2012/Q1
Rusija	14,6%	11,8%	2012/Q1
Slovačka	15,0%	13,9%	2012/Q1
Slovenija	11,8%	9,3%	2012/Q1
Španjolska	12,4%	10,6%	2011/Q4
Švedska	11,4%	10,8%	2012/Q1
Turska	16,6%	14,9%	2012/Q1
Ukrajina	18,8%	13,8%	2012/Q1
U.K.	15,8%	13,5%	2012/Q1

Izvor: <http://fsi.imf.org>, www.hnb.hr

¹ Toj je temi posvećen sljedeći broj HUB Analiza.

² Uz pretpostavku da se oba zaštitna sloja kapitala – i onaj koji je specifičan za banku i onaj koji je zajednički svim bankama zbog prebrzog kreditnog rasta, namiruju iz osnovnog kapitala.

³ Odabrane su europske zemlje iz MMF-ove baze pokazatelja financijske stabilnosti prema kriteriju redovitosti izvještavanja.

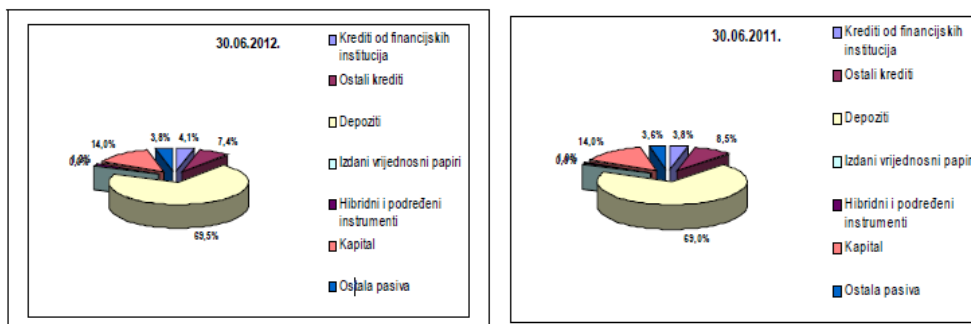
Iako se Hrvatska često spominje uz bok Mađarske i Slovenije te, naravno, Grčke, kao jedna od rijetkih zemalja u Europi koje ne uspijevaju pokrenuti ekonomski rast jer su zahvaćene drugim recesijskim valom, važno je uočiti neusporedivo povoljniju situaciju u hrvatskim nego slovenskim i mađarskim bankama. Slovenija ne uspijeva povećati kapitalnu adekvatnost svojih banaka, koja je razmjerno niska (tablica 1). Najveći uteg predstavlja najveća, nikada u potpunosti privatizirana banka – NLB, koju je država već jednom dokapitalizirala s 250 milijuna € te 320 milijuna € hibridnih instrumenata, no potrebe za dokapitalizacijom pokazale su se daleko većima, dok su fiskalni resursi i politička sposobnost države za donošenje novih odluka o dokapitalizacijama banaka iscrpljeni. Slovenija u tom smislu počinje sličiti Irskoj s početka ove krize ili Cipru iz aktualne krizne faze, gdje su razmjerno zdrava gospodarstva i proračuni pali pod teretom bankarskih problema i njihova pritiska na proračune. Hrvatski je slučaj obratan, uz vrlo dobre izgleda da tako i ostane: banke su osovina stabilnosti u fiskalno i strukturalno nedovoljno oporavljenu gospodarstvu.

Unatoč sličnostima s Mađarskom i Slovenijom u pogledu realnih trendova, hrvatski bankovni sustav ostaje stožerni element stabilnosti u fiskalno i strukturalno nedovoljno oporavljenom gospodarstvu.

II. Depoziti i druga pasiva

U strukturi izvora sredstava kapital čini oko 14%, a najveći dio izvora su depoziti: 69,5%.⁴ Ovi se udjeli u proteklih godinu dana nisu znatnije promijenili (slika 3).

Slika 3. Struktura izvora sredstava banaka 30.06.2012. i 30.06.2011.

Izvor: Mjesečno agregirano statističko izvješće, razni datumi, www.hnb.hr

Kod hrvatskih se banaka na dan 30.06.2012. čuvalo 220,2 milijarde ukupnih depozita poduzeća i stanovništva.⁵ To je približno 63% hrvatskoga BDP-a, što ukazuje na visoku srednju razinu razvoja bankovnog sustava. Stanje depozita potkraj lipnja 2012. bilo je za 2,6% veće nego u lipnju prošle godine (stopa rasta prije godinu dana iznosila je 3,6%), što ukazuje na usporen trend rasta

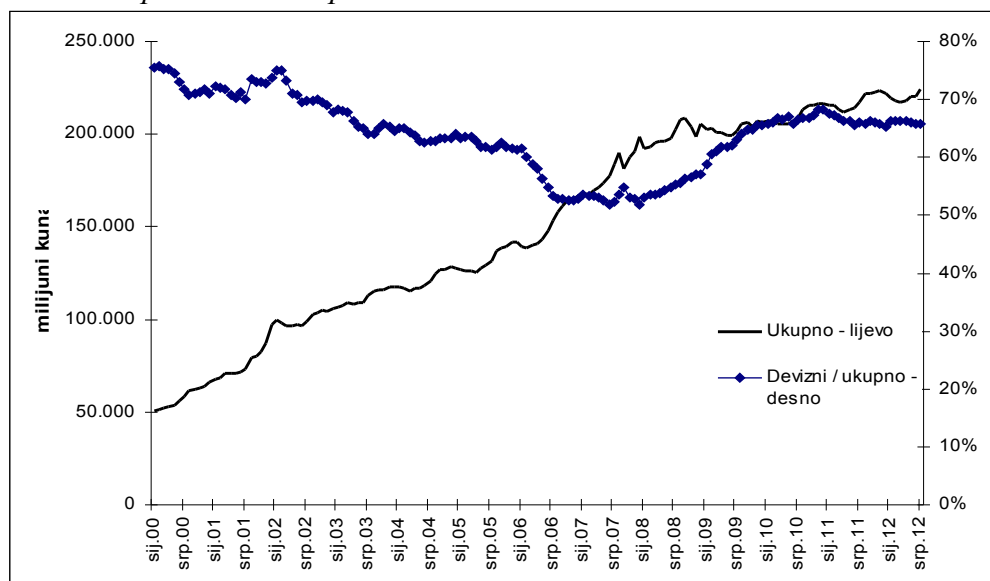
⁴ Struktura prema podacima iz mjesečnog agregiranog statističkog izvješća na dan 30.06.2011. i 30.06.2012.

⁵ Izvor za ovaj podatak je monetarna statistika – konsolidirana bilanca banaka (tablica D1 Biltena HNB-a) i pripadajuće tablice Biltena HNB-a D4 i ostale iz te skupine. Ovaj se podatak koristi jer obuhvaća depozite poduzeća i stanovništva. Širi koncept depozita koji se koristi u agregiranim izvještajima, a koji su korišteni za konstrukciju slike 3, uključuje i sve druge oblike depozita (npr. međubankovne depozite). Takvih je depozita ukupno 280 milijardi kuna na dan 30.06.2012.

depozitne osnovice (slika 4). Ista slika pokazuje stabilnost valutne supstitucije (udjel deviznih u ukupnim depozitima). Nakon što je udjel deviznih u ukupnim depozitima dosegnuo 68,2% u prosincu 2010., posljednji podatak za srpanj 2012. iznosi 66% i stabilan je od sredine 2011. Pri tome treba naglasiti da se ovdje radi o ukupnim depozitima. Kada je riječ samo o depozitima stanovništva, valutna je supstitucija puno jače izražena: udjel devizne u ukupnoj štednji iznosi 85,4%.⁶

Nazire se stagnacija depozita, uz nepromijenjenu valutnu strukturu koja je snažno naklonjena deviznim depozitima.

Slika 4. Depozitni novac poduzeća i stanovništva kod banaka 2000. – 2011.

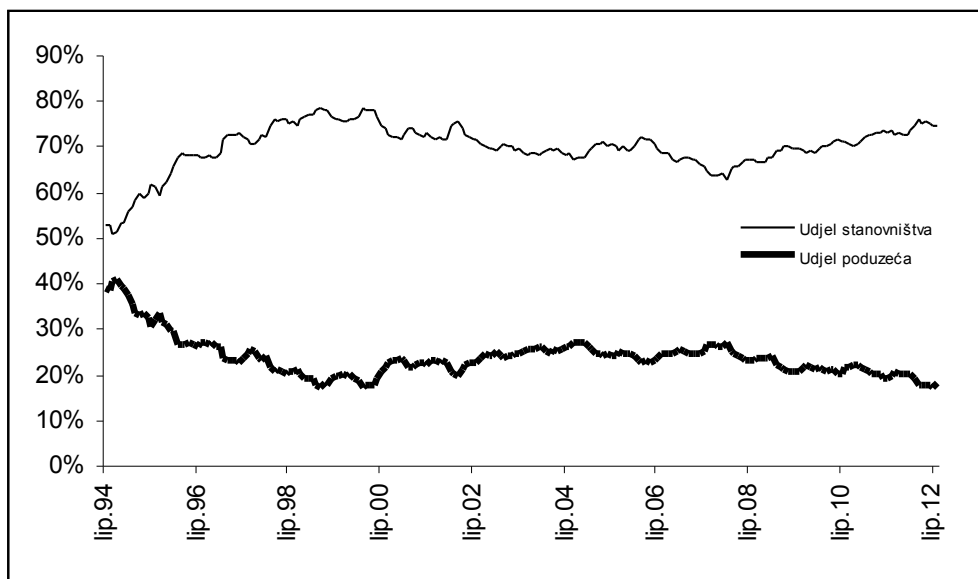
Izvor: Bilten HNB, tablica D1.

U strukturi ukupnih depozita kod banaka sektor stanovništva kontinuirano povećava svoj udjel (u proteklih godinu dana sa 73,2% na 74,8%), dok se udjel sektora poduzeća smanjuje (19,4% u lipnju 2011. naspram 17,5% u lipnju 2012. – slika 5).⁷ U tome se krije utjecaj nelikvidnosti i smanjenje gospodarske aktivnosti. Naime, dok ukupni depoziti bilježe blagi međugodišnji rast od 3,2%, depoziti stanovništva bilježe pozitivne, a depoziti poduzeća negativne promjene (slika 6). Depoziti stanovništva povećani su za 4,6% od lipnja 2011. do lipnja 2012., dok su depoziti poduzeća smanjeni za 6% u istom razdoblju. Smjerovi promjena isti su kao prošle godine, samo što je intenzitet promjena još nepovoljniji, jer prošle su godine depoziti stanovništva rasli po nešto većim stopama od oko 6%, dok su depoziti poduzeća padali po blago negativnim stopama, manjima nego ove godine. Brojke svakako potvrđuju da je riječ o recesijskim kretanjima koja su pojačana razduživanjem klijenata kod banaka.

⁶ Samo udjel štednih i oročenih deviznih u ukupnim štednim i oročenim depozitima stanovništva, bez depozitnog novca (prema tablicama D7 i D8 statističkog pregleda Biltena HNB-a).

⁷ Podatci na dan 30.06.2011. Preostalih 7,4% ukupnih depozita činili su depoziti banaka i drugih financijskih institucija te depoziti jedinica lokalne države.

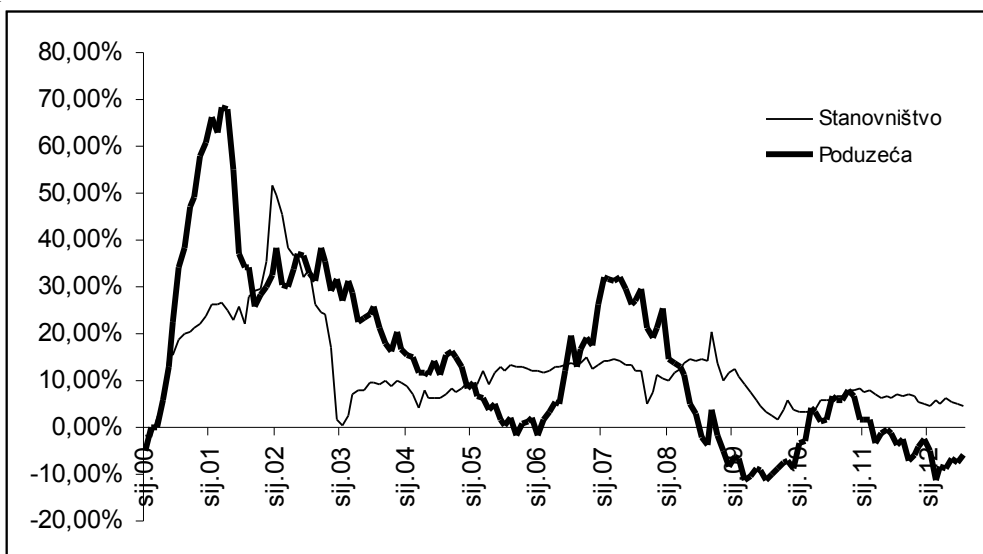
Slika 5. Udjeli depozita poduzeća i stanovništva u ukupnim depozitima lipanj 1993.- lipanj 2012.

Izvor: Bilten HNB-a, tablice D6 – D8, izračuni Arhivanalitike.

Dok depoziti stanovništva rastu, depoziti poduzeća se smanjuju. To je trend koji je trajao kroz cijelu prošlu, a traje i u ovoj godini.

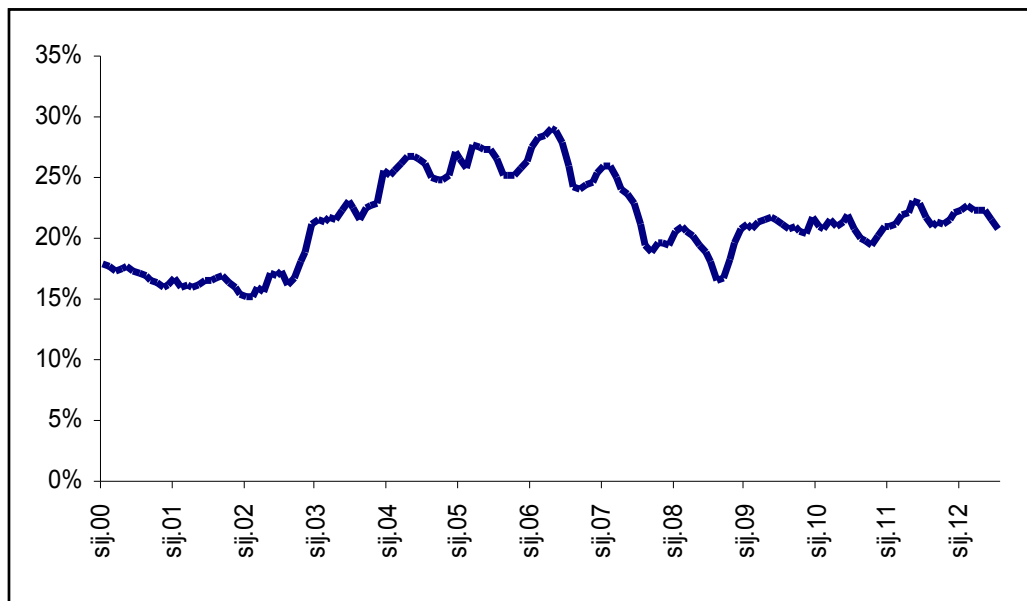
Slika 6. Stope promjene (u odnosu na isti mjesec prethodne godine) depozita poduzeća i stanovništva 2001.-2011.

Izvor: Bilten HNB-a, tablice D6 – D8, izračuni Arhivanalitike.

Devizna štednja nije jedini uzrok valutnog nerazmjera u bilancama banaka. Štednja je uglavnom kratkoročna pa su i mogućnosti banaka za transformaciju kratkoročnih depozita u dugoročne plasmane ograničene. Širenje ponude dugoročnih kredita u takvim uvjetima zavisi o mogućnosti pojačanog zaduživanja banaka u inozemstvu. Ono dodatno povećava deviznu komponentu pasive, koja je ionako iznimno velika zbog sklonosti deviznoj štednji. Stoga je zanimljivo zapaziti da se udjel inozemnih izvora u ukupnoj pasivi hrvatskih banaka u posljednjih nekoliko mjeseci smanjuje. Međutim, kroza cijelo se krizno razdoblje zapaža stabilnost prikazana omjera (slika 7).

Slika 7. Udjel inozemne pasive u ukupnoj pasivi hrvatskih banaka siječanj 2000. – srpanj 2012.

Banke i dalje uživaju potporu svojih matrica – udjel inozemne pasive je stabilan.

Izvor: Bilten HNB, tablica D1, izračuni Arhivanalitike.

Malo pažljiviji pogled na desni dio slike 7 otkriva da je važnost inozemne pasive kao izvora financiranja banaka padala neposredno prije krize. Na njezinu samom početku, tj. nakon epizode Lehman Brothers u rujnu 2008., došlo je do jednokratnog skoka, kada je udjel ponovo prešao 20%. To znači da su bankarske grupacije lakim pristupom inozemnoj deviznoj likvidnosti tada uspjele amortizirati prve domaće šokove (na početku krize bilo je povlačenja depozita). Od tada se udjel inozemne pasive zadržava približno na toj razini, uz dvije manje varijacije: u drugoj polovici 2010. i prvoj polovici 2011., kada vidimo mali rast, i u proteklih nekoliko mjeseci, kada vidimo blagi pad udjela. Obje su se varijacije pojavile u korelaciji s kretanjem kredita koji su se 2010. i u dijelu 2011. oporavljali, dok su u proteklih nekoliko mjeseci ponovo ušli u fazu stagnacije.

Prikazani udjel inozemne pasive veoma je važan kada ga se promatra u kontekstu dinamike bankarskih plasmana. Naime, plasmani su rigidniji (ugovori su u prosjeku na duže rokove) od inozemne pasive. Zbog toga je veliki rizik ako banka u krizi izgubi mogućnost oslonca na inozemne izvore. Prema tome, pad omjera inozemne pasive prema plasmanima mogao bi se tumačiti kao indikator razduživanja – smanjene mogućnosti pristupa inozemnim izvorima radi financiranja ili refinanciranja domaćih plasmana. Zbog toga je na slici 8. prikazan omjer inozemne pasive i plasmana⁸. Slika je veoma nalik slici 7., ali treba naglasiti jednu važnu stvar: varijacija pokazatelja još je manja od varijacije pokazatelja sa slike 7. To znači da nema uvjerljive naznake pojave koja se kolokvijalno naziva „povlačenje inozemnog kapitala“ iz hrvatskih banaka.

⁸ Potraživanja od domaćih sektora iz tablice D1 statističkog pregleda Biltena HNB-a.

Slika 8. Omjer inozemne pasive i potraživanja od domaćih sektora siječanj 2000. – srpanj 2012.

Izvor: Bilten HNB, tablica D1, izračuni Arhivanalitike.

Stabilnost pasivnih kamatnih stopa i omjera inozemne pasive prema plasmanima govori u prilog tezi o izostanku stresa razduživanja.

Slika 9. Prosječne kamatne stope na oročene devizne depozite

Izvor: Bilten HNB, tablica G4, kolona 12

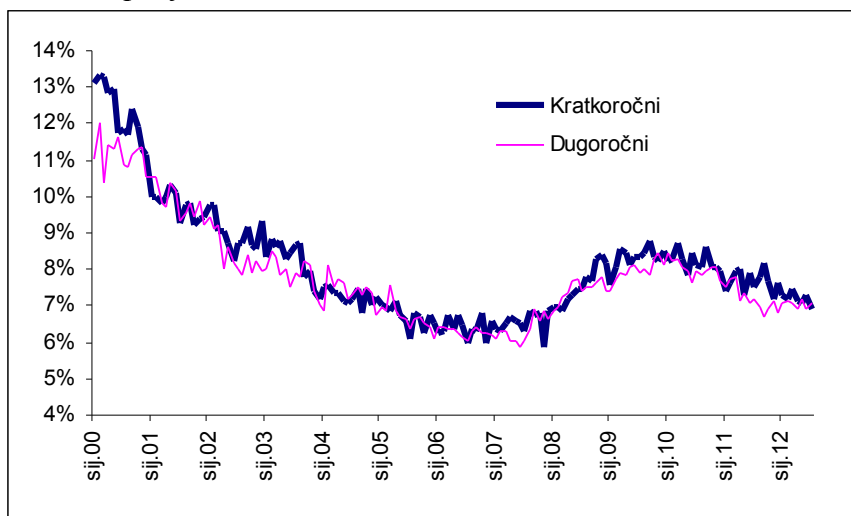
Kretanje kamatnih stopa na najvažniju komponentu pasive – devizne depozite (slika 9.), posredno je u vezi s inozemnom financijskom potporom domaćim bankama. U slučaju značajnijeg međubankovnog „razduživanja“ (smanjenja inozemne pasive), banke moraju supstituirati izvore na domaćem tržištu, a to znači jačanje natjecanja za (ograničene) domaće depozite. U tom slučaju, kamatne stope na devizne depozite rastu. Gornja slika pokazuje da je nastavak inozemne potpore domaćim bankama u prvoj fazi krize u toku 2009. i 2010. omogućio smanjenje prosječne kamatne stope na oročene devizne depozite. Stope se od početka 2011. nalaze na približno istoj razini, uz vrlo blagu, jedva primjetnu tendenciju rasta. Stoga i ovaj pokazatelj potvrđuje da stresa razduživanja nema. Ako neki učinak i postoji, on je za sada marginalan.

III. Kreditna aktivnost

Problem razduživanja odnosno teškoće u pristupu međunarodnim izvorima financiranja u uvjetima financijskog stresa predstavlja složenu temu. Hipotetički, problem može dugo ostati skriven pod tepihom ako je potražnja za kreditima slaba. Naime, ako kreditni portfelj ne raste, razduživanje banaka kod međunarodnih kreditora neće biti problem sve dok se smanjenje inozemnih izvora može lako zamijeniti domaćim izvorima (depozitima). Međutim, ako je potražnja za kreditima vibrantna, banke neće moći pronaći odgovarajuće izvore financiranja, pa će kamatne stope na kredite reagirati rastom ne bi li došlo do odvratanja potražnje. Stoga kretanje kamatnih stopa na kredite može indirektno ukazivati na to imaju li banke problem na strani izvora sredstava. Slika 10. pokazuje da su se kamatne stope na kredite (i kratkoročne i dugoročne) nakon vrhunca početkom 2010. znatno smanjile, gotovo dosegnuvši pretkrizne minimume. One jesu na razini koja je još uvijek malo veća nego prije krize, no razlika nije velika. Tako mala razlika i trend koji i dalje pokazuje postupan pad, indicira da problem razduživanja, čak i ako postoji, nije toliko jak da bi utjecao na kamatne stope na ponuđene kredite.

Veći broj indikatora ukazuje na vrlo slabu potražnju za kreditima: udjel kredita u bilančnoj svoti banaka se smanjuje, kao i omjer kredita i depozita.

Slika 10. Prosječne kamatne stope na kredite s valutnom klauzulom siječanj 2000. – srpanj 2012.

Izvor: Bilten HNB, tablica G2.

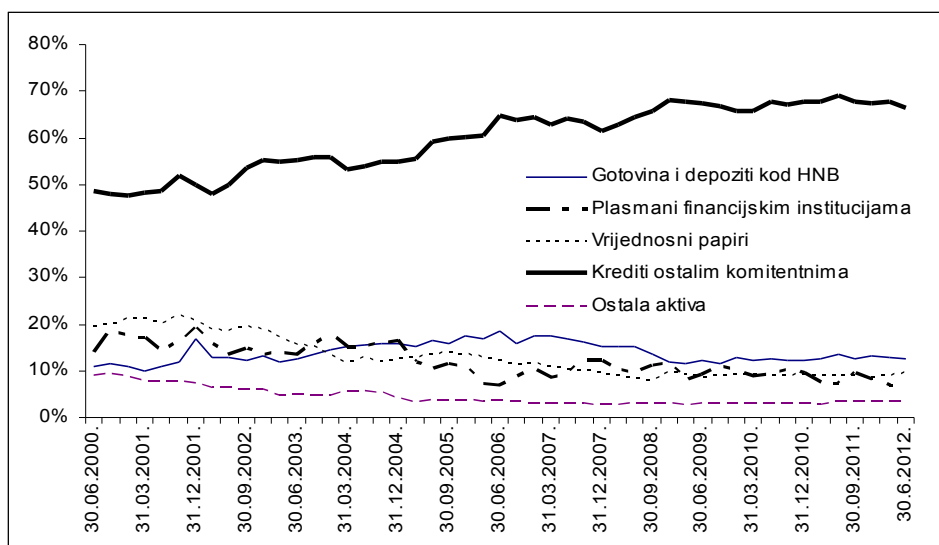
Razlog prikazanomu kretanju kamatnih stopa mogao bi prije biti na strani slabe potražnje, nego ponude kredita. Tri pojave, prikazane na sljedeće tri slike (11.-13.), podupiru taj zaključak.

Prvo, slika 11. pokazuje da udjel kredita komitentima u ukupnoj bilančnoj svoti nakon duljeg vremena pokazuje tendenciju stabilizacije i pada. Na dan 30.06.2011. udjel kredita je iznosio 68,9% da bi 30.06.2012. kasnije bio zabilježen pad – posljednji podatak pokazuje udjel od 66,4%. I omjer kredita i depozita se smanjio (slika 12.). Iako taj omjer u Hrvatskoj nikada nije bio previsok (nije prešao 100%), u proteklih je godinu dana zabilježeno osjetno

smanjenje s 99,8% 30.06.2011. na 96% 30.06.2012.⁹ Naposljetku, slika 13. jasno upućuje na zaključak da se najveći dio promjene trenda kredita u pogledu usporevanja njihova rasta dogodio u proteklih godinu dana. Naime, u isto vrijeme 2011., kada je objavljena HUB Analiza br. 32-33 podnaslova *Prvi znaci rasta*, kreditni su trendovi ukazivali na oporavak. Sektor stanovništva jedini je bilježio slab oporavak, no krediti poduzećima i državi rasli su po solidnim stopama. Štoviše, komparativna je analiza za veći broj zemalja EU pokazala da Hrvatska bilježi šesti rast kredita poduzećima prema brzini u Europi. U to su doba krediti brže rasli jedino u Češkoj, Nizozemskoj, Poljskoj, Švedskoj i Rumunjskoj – dakle, uglavnom u zemljama koje su tada bilježile rast.

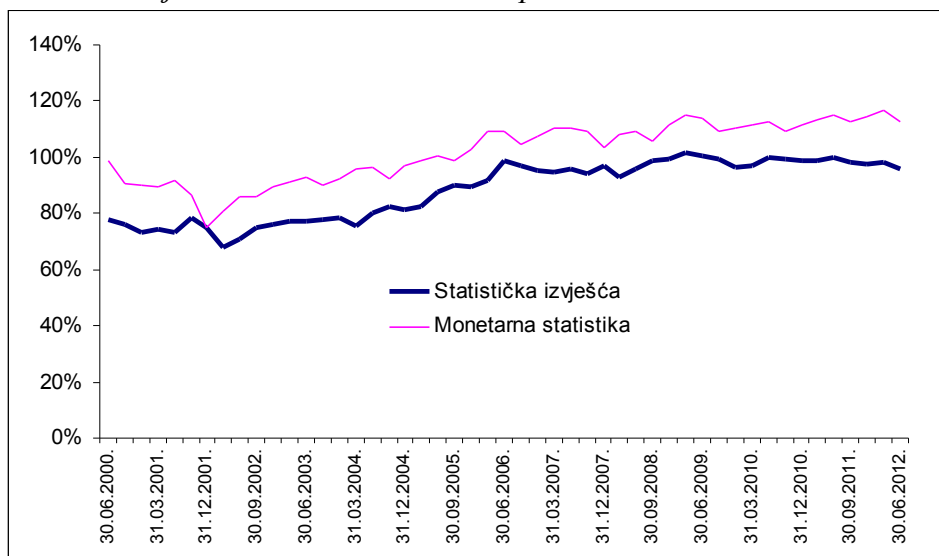
U prilog tezi o slaboj potražnji govori i činjenica da se omjer kredita i depozita smanjuje.

Slika 11. Struktura bilance banaka 2000.-2012.

Izvor: Tromjesečna agregirana statistička izvješća, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

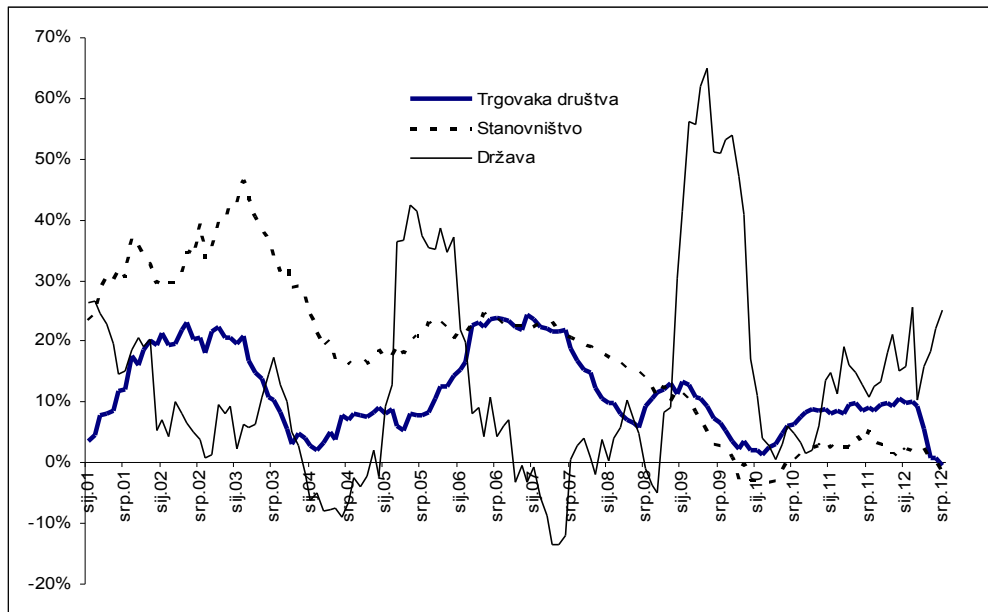
Slika 12. Omjer kredita komitentima i depozita 2000.-2012.

Izvor: Tromjesečna agregirana statistička izvješća, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

⁹ Omjer izračunat iz statističkih izvješća banaka koji uključuje kredite komitentima i sve depozite.

Slika 13. Stopa promjene kredita po sektorima u odnosu na isti mjesec prethodne godine, siječanj 2001. – srpanj 2012.

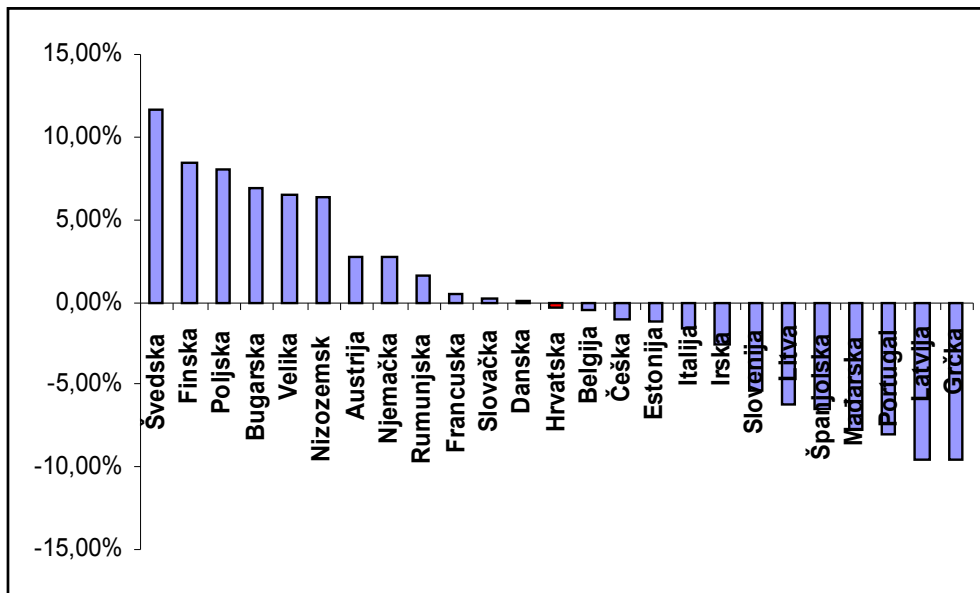
Izvor: Bilten HNB, www.hnb.hr, t. D1.

Kreditni snažno usporavaju ove godine i ulaze u zonu pada i kod stanovništva i kod poduzeća. No snažno rastu krediti središnjoj državi.

U međuvremenu su, međutim, stope rasta kredita poduzećima i stanovništvu postale blago negativne na međugodišnjoj razini (u srpnju -0,4% kod poduzeća i -2,0% kod stanovništva). Dodatno su ubrzali jedino krediti središnjoj državi koji su u lipnju i srpnju zabilježili međugodišnje stope rasta veće od 20%. Unatoč tomu, za sada se ne može govoriti o pojavi takozvanog istiskivanja – pojavi koja se javlja kada u uvjetima skućene ponude kredita država *usisava* sva slobodna sredstva za kreditiranje i tako istiskuje privatni sektor iz pristupa kreditima. Za razliku od početka krize, kada se u uvjetima rasta kamatnih stopa moglo govoriti o toj pojavi, trenutna mirnoća aktivnih kamatnih stopa ukazuje na to da istiskivanja nema i da su spomenute promjene uzrokovane oslabljenom potražnjom. Takav je zaključak posve u skladu i s trendovima u realnom sektoru, koji su upravo u drugom tromjesečju 2012. (realni BDP -2,1%) registrirali novi negativni udar koji je vjerojatno izazvao dodatno slabljenje potražnje za kreditima.

Trendovi su ostavili traga i na relativnoj poziciji Hrvatske na europskoj ljestvici zemalja poredanih prema brzini rasta kredita poduzećima (slika 14.). Podatci se odnose na srpanj 2012. (stopa rasta u odnosu na srpanj 2011.). Nakon šestog mjesta u Europi prošle godine, Hrvatska se sada nalazi u sredini, s najmanjom negativnom stopom među zemljama koje bilježe pad kreditiranja. Europski prvaci su Skandinavci: Švedska – jedina s dvoznamenkastom stopom rasta od 11,6%, i Finska (8,4%). U skupini „pozitivaca“ nalaze se još i: Poljska, Bugarska, Velika Britanija, Nizozemska, Rumunjska, Austrija, Njemačka, Rumunjska, Francuska, Slovačka i Danska. U skupini „negativaca“ ove se godine, uz Hrvatsku, našla i prošlogodišnja europska prvakinja Češka. Na začelju skupine nalaze se Grčka, Portugal, Irska, Španjolska, države Baltika i Italija, a zanimljivo je zabilježiti veoma loš položaj naših susjeda – Slovenije i Mađarske.

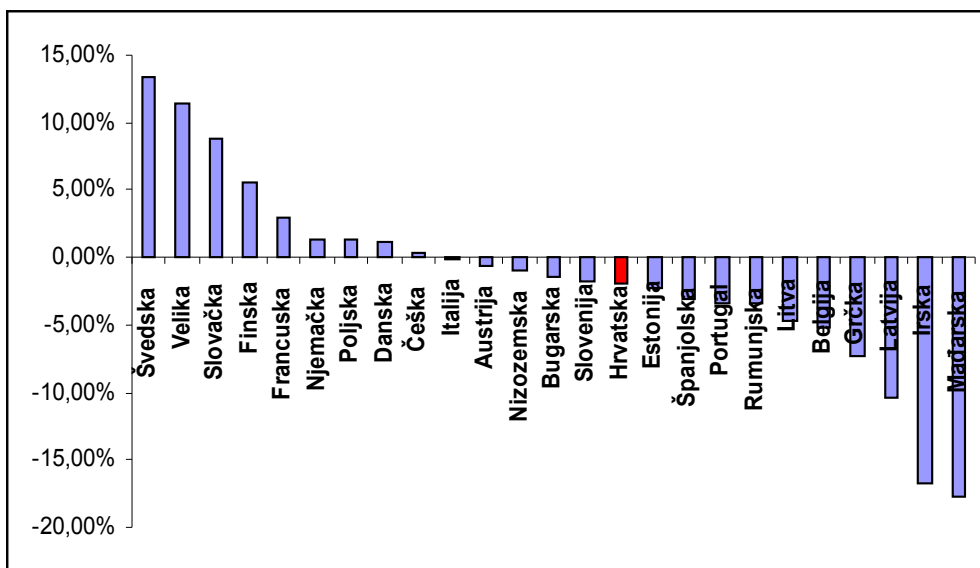
Slika 14. Stopa rasta kredita poduzećima srpanj 2012. / srpanj 2011. u %

Hrvatska se nalazi u europskome „donjem domu“ i kada je riječ o tempu rasta kredita poduzećima i stanovništvu.

Izvor: www.ecb.int (Datawarehouse) i Tablica D1 Biltena HNB za Hrvatsku

Slika 15. Stopa rasta kredita stanovništvu srpanj 2012. / srpanj 2011. u %

Izvor: www.ecb.int (Datawarehouse) i Tablica D1 Biltena HNB za Hrvatsku

Hrvatski bi položaj na ljestvici bio za nijansu bolji (blago pozitivna stopa) da već prije u toku ove godine nisu provedene knjigovodstvene operacije prebacivanja potraživanja od brodogradilišta s banaka na državu. Stoga je zanimljivije pogledati položaj Hrvatske na ljestvici kreditiranja stanovništva, gdje takvih jednokratnih utjecaja na podatke nije bilo. Slika 15. pokazuje da Hrvatska i prema ovoj usporedbi pripada donjoj polovici europske ljestvice, uz bok Sloveniji. Slično rezultatima u kreditiranju poduzeća, rang ljestvicu predvodi Švedska (rast 13,4%) za kojom u pozitivnom dijelu slijede Velika Britanija, Slovačka, Finska, Francuska, Njemačka, Poljska, Danska i Češka. S druge strane najdublje su potonule Mađarska, Irska, Latvija i Grčka, gdje je razduživanje sektora stanovništva poprimilo dramatične razmjere. Na primjer,

u Mađarskoj, koja ima i najveću inflaciju u Europi (5,8%), nominalni je pad kredita stanovništvu iznosio 17,7%. Pri tome treba imati na umu da Mađarska nije tipičan slučaj, s obzirom na to da tamo djeluju kontrakcijski činitelji i na strani ponude, a ne samo potražnje. Poseban porez na banke i velika makroekonomska neizvjesnost uzeli su danak, jer banke smanjuju svoju izloženost rizicima u toj zemlji. Tamošnje je razduživanje vrlo vidljivo.

Spominjanje inflacije u ovom je kontekstu važno zbog razlikovanja nominalnih i realnih kredita. Naime, Hrvatska prema pokazateljima *realne* kreditne aktivnosti stoji lošije nego što izgleda na temelju do sada prikazanih *nominalnih* pokazatelja. Iako u zemljama Eurozone i razvijenim zemljama EU koje nisu u Eurozoni inflacija također umanjuje realnu u odnosu na nominalnu kreditnu ekspanziju, korekcija koja je proporcionalna stopi inflacije nije velika, jer se međugodišnja stopa inflacije posvuda kreće oko 2%. U Hrvatskoj je pak stopa inflacije cijena na malo u srpnju iznosila 3,4%, što znači da je realni pad kredita stanovništvu u tom mjesecu u odnosu na isti mjesec 2011. zapravo iznosio oko 5,5%.

Osim toga, u Hrvatskoj je veliki dio kreditnog portfelja vezan uz valutnu klauzulu. To znači da slabljenje domaće valute umjetno povećava kunsku protuvrijednost prije odobrenih kredita (dok ih jačanje domaće valute umjetno smanjuje). Usporede li se razine nominalnog tečaja potkraj srpnja 2012. s onima iz srpnja 2011., uočiti će se da je kuna prema euru u tom razdoblju oslabila 0,9%, dok je prema švicarskom franku ojačala 3,8% (u korist dužnika u švicarskim francima).¹⁰ Kada se ovi tečajni revalorizacijski učinci isključe iz obračuna, dobivamo rezultat koji vidimo na slici 16. (izračun do 30.06.2012.): ukupni su se nominalni krediti stanovništvu po stalnom tečaju kroz cijelo razdoblje krize kretali u negativnoj zoni, a posljednji podatak za drugi kvartal ove godine (-1,27%) ne odstupa bitno od tempa razduživanja koji je profiliran još od zadnjega kvartala 2011. Stambeni su se pak krediti kroz cijelo razdoblje krize zadržali u pozitivnoj zoni rasta, sve do drugog kvartala ove godine, kada je i ta vrsta kredita zabilježila pad.¹¹

Prema tome, neprijeporno je da je drugi kvartal 2012. donio dodatnu kontrakciju, pogotovo kod stambenih kredita, i da se to dogodilo u korelaciji s novim negativnim šokom BDP-a. Činjenica da je tomu prethodilo povećanje PDV-a s 23% na 25%, značajan rast cijena energenata i ozbiljne najave o uvođenju novih poreza (na imovinu), vjerojatno nije puka slučajnost.

Iz ovoga dijela analize treba uočiti još jednu pravilnost: u strukturi kredita stanovništvu događaju se velike promjene koje traju od početka krize. Kakvo-takvo održavanje stambenih kredita uz izraženiji pad ukupnih kredita znači da neke druge vrste kredita prolaze kroz razdoblje ozbiljne kontrakcije. Zbog toga je udjel stambenih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu u ovoj krizi od posljednjeg kvartala 2008. do drugog kvartala 2012. povećan s 41,6% na

¹⁰ Ova se razlika treba ponajprije zahvaliti Švicarskoj središnjoj banci koja je u kolovozu i rujnu prošle godine počela provoditi politiku obrane gornjeg praga jačanja CHF prema EUR na tečaju od 1,2 CHF za EUR, što je bio značajno slabiji tečaj od onoga iz srpnja 2011.

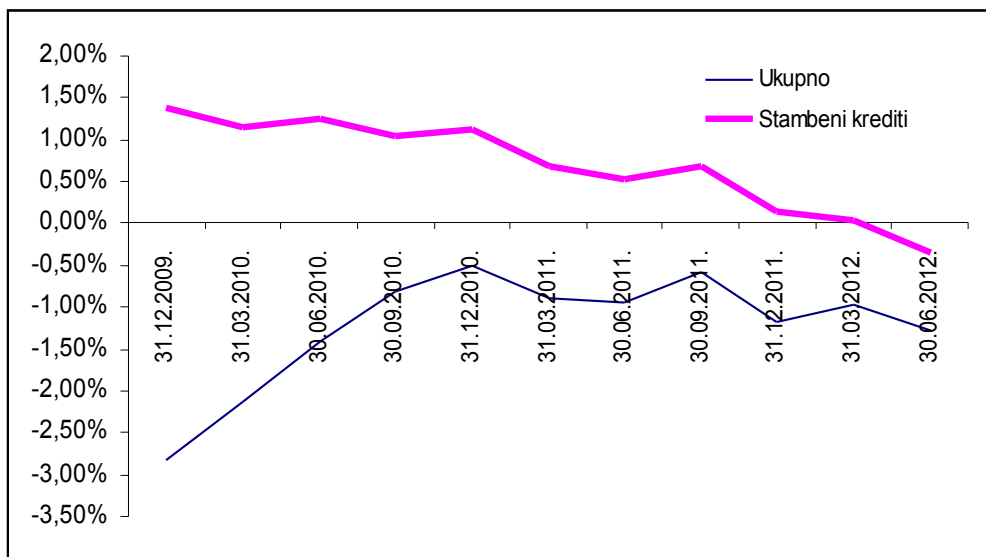
¹¹ U obračunu kredita po stalnom tečaju moguće su manje razlike, ovisno o tome koristi li se metoda fiskalnih ili varijabilnih udjela pojedinih valuta u kreditnom portfelju. Ovaj je obračun napravljen prema metodi fiksnih udjela.

Drugi kvartal 2012. donio je dodatnu kreditnu kontrakciju, pogotovo kod stambenih kredita. Činjenica da je tomu prethodilo povećanje PDV-a s 23% na 25%, bitan rast cijena energenata i ozbiljne najave uvođenja novih poreza (na imovinu), vjerojatno nije puka slučajnost.

46,7%. Druga kategorija čiji je udjel bitno rastao ostali su krediti stanovništvu (rast s 43,9% na 44,7%). Riječ je o velikim promjenama strukture koje su se dogodile nauštrb udjela kredita za kupnju automobila (pad udjela u ukupnim kreditima sa 7,7% na 3%) i kredita po kreditnim karticama (pad s 4,4% na 4,1%). Slika 18. na sljedećoj stranici pokazuje kako je riječ o veoma različitim dinamikama po pojedinim komponentama kreditnog portfelja: na primjer, (nominalne) stope promjene kredita od 30.06.2011. do 30.06.2012. variraju od -28,6% kod kredita za kupnju automobila do +2,5% kod ostalih kredita stanovništvu.

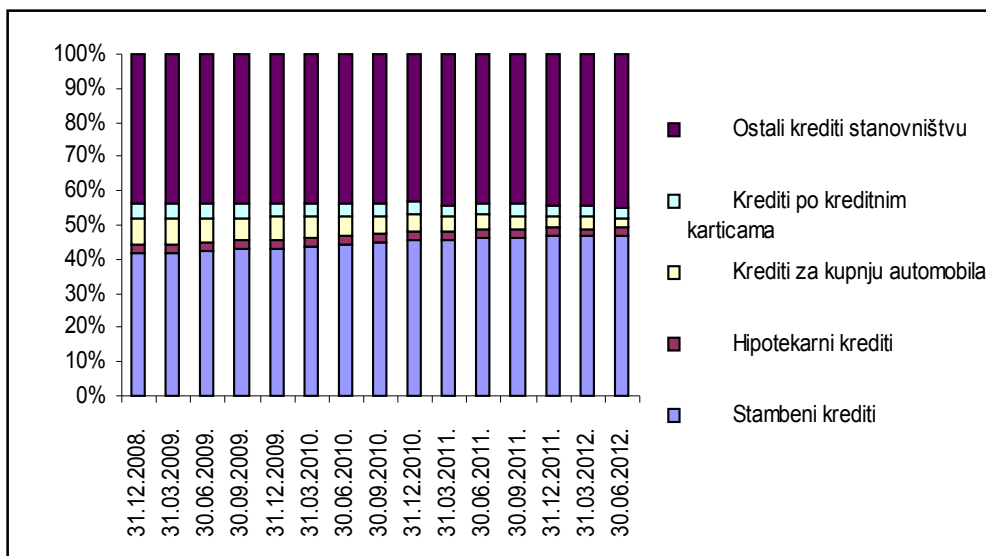
U krizi snažno raste udjel stambenih, a pada udjel kredita za kupnju automobila i kredita po kreditnim karticama.

Slika 16. Stopa rasta (u odnosu na isti kvartal prethodne godine) kredita stanovništvu prema stalnom tečaju 2009/Q4 – 2012/Q2

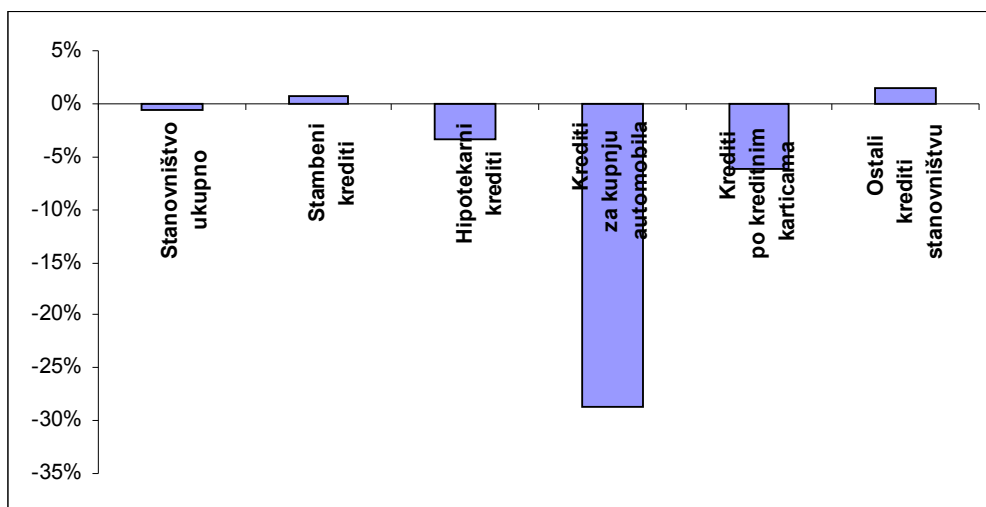
Izvor: izračuni Arhivanalitike na temelju www.hnb.hr, Supervizija, pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, kvaliteta kredita po sektorima i valutama.

Slika 17. Struktura portfelja kredita stanovništvu 2007. – 2012.

Izvor: izračuni Arhivanalitike na temelju www.hnb.hr, agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka

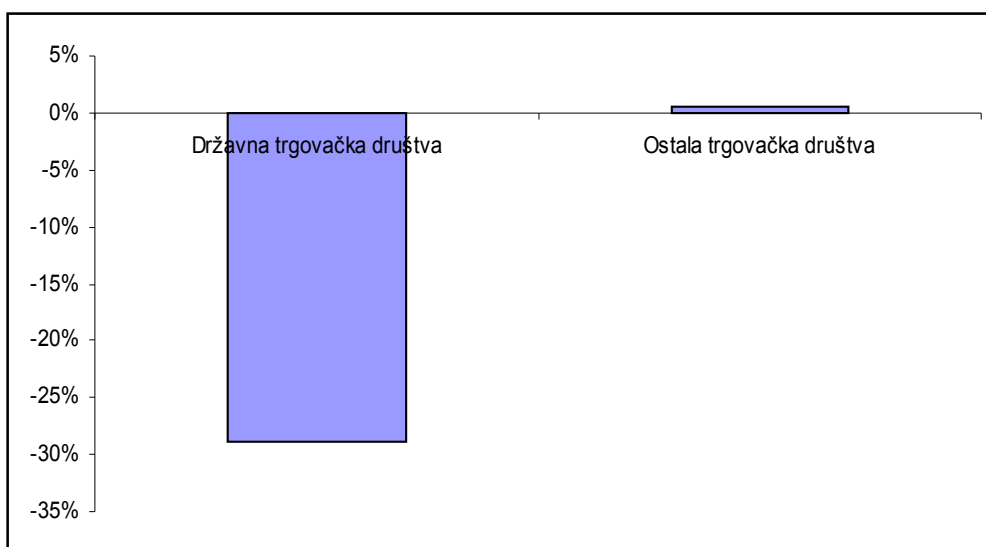
Slika 18. Stope rasta pojedinih vrsta kredita stanovništvu 30.06.2012./30.06.2011.

Gotovo cjelokupan pad vrijednosti kreditnog portfelja poduzeća tumači se velikim smanjenjem kreditiranja državnih poduzeća zbog reklasifikacije kredita brodogradilištima.

Izvor: izračuni Arhivanalitike na temelju www.hnb.hr, agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka

Slika 19. Stope rasta pojedinih vrsta kredita poduzećima 30.06.2012./30.06.2011

Izvor: izračuni Arhivanalitike na temelju www.hnb.hr, agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka

I u kreditnom portfelju poduzeća događaju se strukturne promjene. Naime, još 2010. brži su rast bilježili krediti državnim poduzećima. Od 2011.¹² taj se odnos počinje mijenjati, a ove godine eskalira: dok privatni sektor još održava svoj kreditni portfelj, kod državnih je poduzeća nastupilo veliko razduživanje, no ono je dobrim dijelom umjetno izazvano: veliki dio kredita brodogradilištima reklasificiran je iz kredita trgovačkim društvima u plasmane središnjoj državi.

¹² O kretanjima 2010. i 2011. vidjeti prošlogodišnji dvobroj o profitabilnosti i aktivnosti banaka.

Analizu kretanja kredita možemo završiti s tri glavna zaključka:

1. Krediti u proteklih godinu dana dodatno usporavaju i kada je riječ o kreditima stanovništvu i kada je riječ o kreditima poduzećima, pri čemu je usporavanje naročito izraženo u drugom tromjesečju ove godine.
2. Krediti središnjoj državi ponovo bilježe vrlo snažan rast po međugodišnjim stopama većim od 20%, ali nema naznaka da bi se pri tome radilo o istiskivanju privatnog sektora iz pristupa kreditima, jer kamatne stope na kredite zadržavaju blagi padajući trend.
3. U strukturi kreditnih portfelja događaju se velike promjene – smanjuju se udjeli kredita za kupnju automobila i kartičnih kredita kod stanovništva, odnosno kredita državnim tvrtkama kada je riječ o kreditnom portfelju poduzeća.

Postoji korelacija između rasta kredita poduzećima i BDP-a, dok se kod rasta kredita stanovništvu veza u ovoj krizi izgubila.

Prikazani tip analize nije dovoljan za meritorno zaključivanje o tome je li na djelu istiskivanje privatnog sektora iz pristupa kreditima ili je možda riječ o nekom drugom obliku kreditne kontrakcije koja djeluje na strani ponude. Ipak, u prilog tezi da je odgovor dvostruko ne, odnosno, da se limiti ponajprije očituju na strani potražnje, može se istaknuti i to da pored prikazanog kretanja kamatnih stopa, promjene u strukturi kreditnih portfelja djeluju kao da su inducirane potražnjom. Suočeni s rastom aktualnog i očekivanog oporezivanja i povećanim troškovima života, ljudi najprije odgađaju kupnju roba i usluga koju mogu odgađati, ili ih u recesiji, u kojoj bitno slabi učinak održavanja koraka sa susjedima, ne smatraju nužnima. Pored automobila, to su robe široke potrošnje koje se najčešće kupuju na kartice, uz odgode plaćanja.

Naposljetku, stilizirane činjenice koje su prikazane na slici 20., gdje pratimo vezu između očekivanog rasta BDP-a 2012. i registriranog rasta kreditnog portfelja, također ne upućuju na ograničavajuću ulogu bankovnog sustava. Slika ima dvije verzije: 20.a. gdje je očekivani rast BDP-a povezan s rastom kredita poduzećima, i 20.b. gdje je očekivani rast BDP-a povezan s rastom kredita stanovništvu. Svaka točka na grafikonima predstavlja jednu zemlju: riječ je o 24 države EU i Hrvatskoj. Položaj Hrvatske na slikama označen je crvenom kružnicom oko točke podatka. Na primjer, na slici 20.a. koja pokazuje vezu između očekivanog rasta BDP-a i rasta kredita poduzećima, Hrvatska točka označava brojeve (-0,4%, -1%), gdje prvi broj (os x) označava rast kredita, a drugi (os y) očekivani rast BDP-a.

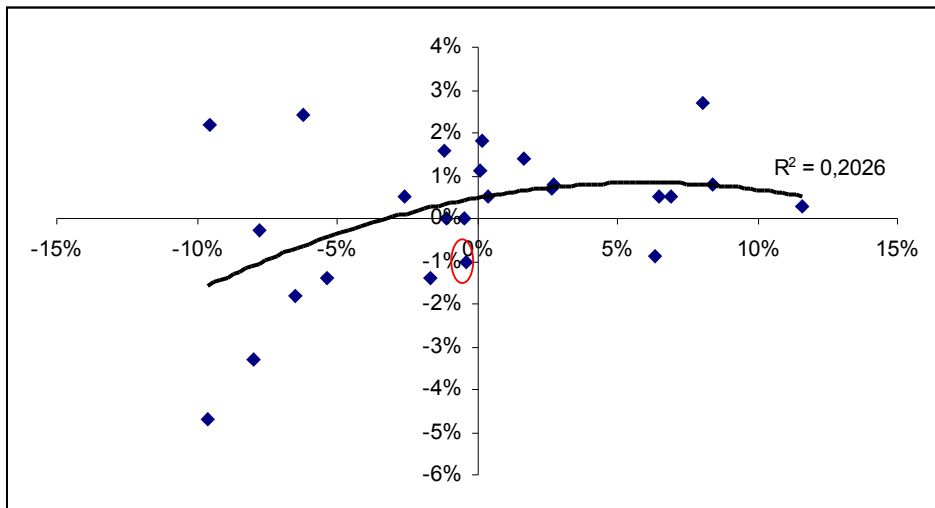
Prvo što treba primijetiti jest da je veza u oba slučaja očekivano pozitivna, ali slaba. Pri tome treba ukazati na postojanje puno jače veze između rasta BDP-a i kredita poduzećima, nego kredita stanovništvu. Kada je riječ o vezi između očekivanog rasta BDP-a i rasta kredita poduzećima (20.a.), koja je nešto strmija i nije linearna, treba uočiti da je odnos BDP-a i kredita intenzivniji uz niže stope rasta nego uz više. Pri tome podatci djeluju raspršeni zbog nekoliko zemalja koje izrazito odskakuju od tipičnog, prosječnog odnosa. To su Litva i Latvija (točke visoko lijevo gore na slici 20.a.), koje bilježe ekonomski rast

unatoč snažnoj kontrakciji kredita, te Grčka i Portugal, čiji BDP pada puno snažnije no što bi sugerirala sama kontrakcija kredita. Zanimljivo je da su četiri spomenute zemlje pozicionirane duž sličnih vertikala (kreditna kontrakcija 5%-10% polovicom ove u odnosu na prošlu godinu), no BDP im bilježi posve divergentna kretanja. To ukazuje na činjenicu da krediti trenutno nisu bitna determinanta ekonomskoga rasta u Europi.

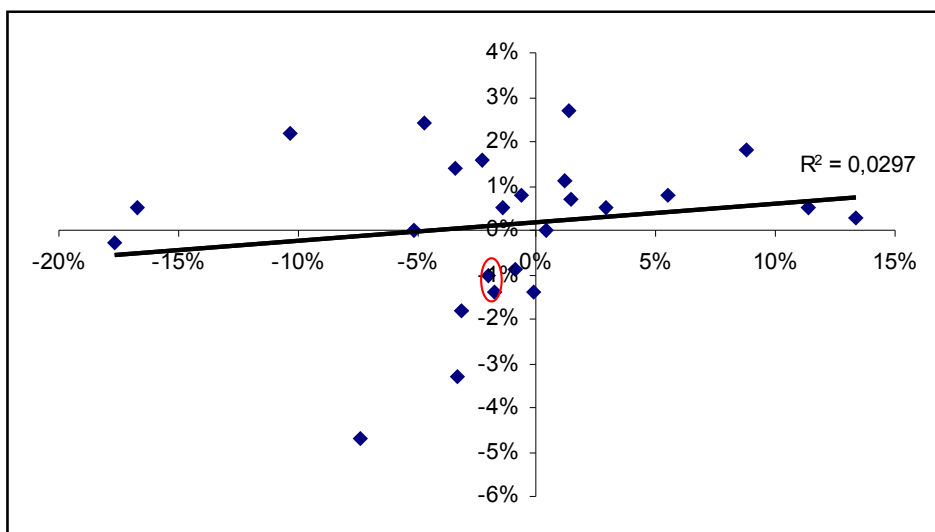
Hrvatska pripada skupini zemalja u kojima banke ublažavaju kontrakciju ili, u najgorem slučaju, djeluju neutralno.

Međutim, odstupanja pojedinih zemalja od linije možemo tumačiti kao indikator uloge bankarskih sektora. Položaj iznad linije (Litva, Latvija) ukazuje na puno bolji rezultat rasta od onoga koji je indiciran rastom kredita, što znači da banke svojim ponašanjem otežavaju rast (ili mu u najboljem slučaju ne pomažu). Položaj ispod linije (Grčka, Portugal) ukazuje na lošiji rezultat od onoga koji je indiciran rastom kredita, što znači da banke ublažavaju kontrakciju čiji se izvori nalaze izvan bankovnog sustava (ili, u najgorem slučaju, ne pogoršavaju kontrakciju). Hrvatska prema položaju na slici pripada drugoj skupini zemalja.

Slika 20.a. Očekivani rast BDP-a 2012. i rast kredita poduzećima

Slika 20.b. Očekivani rast BDP-a 2012. i rast kredita stanovništvu

Izvor: www.ecb.int, Statistical Datawarehouse i Eurostat, vlastiti izračuni

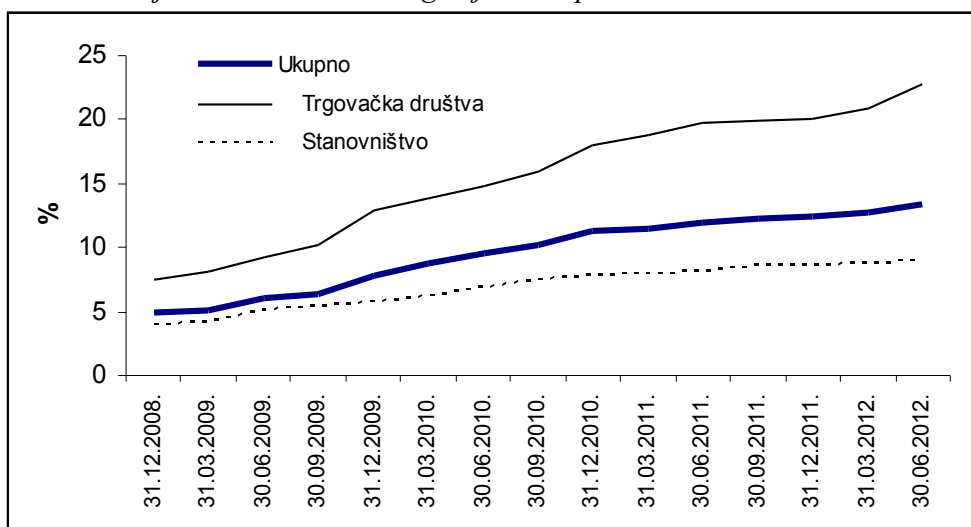
IV. Kvaliteta plasmana

U proteklih se godinu dana kvaliteta kreditnog portfelja dodatno pogoršala. Slika 21. pokazuje da se kvarenje kreditnog portfelja stanovništva odvija prema predvidivom, stabilnom trendu. Međutim, u dijelu kreditnog portfelja poduzeća u drugom je tromjesečju došlo do dodatnog kvarenja nakon što je u drugoj polovici 2011. izgledalo da se trend kvarenja kvalitete zaustavlja.

Tijekom 2012. kvaliteta se kredita dodatno kvarila, što je bilo naročito izraženo u portfelju kredita poduzećima.

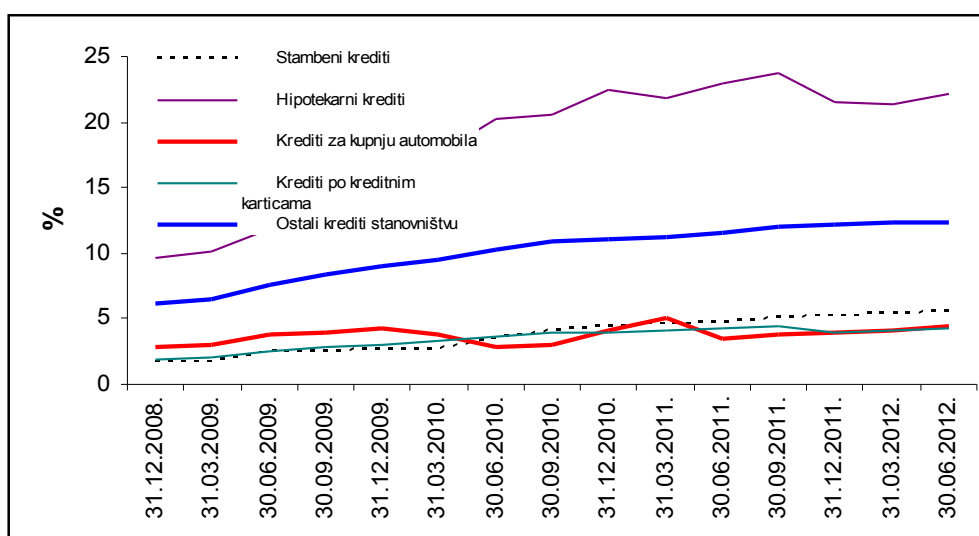
U okviru portfelja kredita stanovništvu primjećuju se divergentna i neočekivana kretanja. Slika 22. pokazuje da krediti s najvećim udjelima -

Slika 21. Udjel kredita B i C kategorije u ukupnim kreditima 2008.-2012.

Izvor: www.hnb.hr, Supervizija, pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, kvaliteta kredita po sektorima i valutama.

Slika 22. Udjel kredita B i C kategorije u kreditima stanovništvu prema vrstama kredita 2008.-2012.

Izvor: www.hnb.hr, Supervizija, pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, kvaliteta kredita po sektorima i valutama.

stambeni i ostali krediti stanovništvu, imaju stabilnu i predvidivu putanju kvarenja. Pri tome je stopa loših plasmana očekivano niža kod stambenih (4,8% 30.06.2011. naspram 5,5% 30.06.2012.) nego kod ostalih kredita stanovništvu (11,6% 30.06.2011. naspram 12,4% 30.06.2012.). Međutim, iznenađuje relativno niska stopa loših plasmana kod kredita za automobile i kredita po kreditnim karticama. Stopa loših plasmana kod kredita za automobile povećala se s 3,5% na 4,4%, a kod kredita po kreditnim karticama s 4,2% na 4,3%. U oba je slučaja riječ o stopama koje su niže od onih kod stambenih kredita, što nije uobičajeno (kredit za automobile i kredit po karticama u pravilu su rizičniji krediti). Stoga nije za očekivati da bi banke snažno „kočile“ ove vrste kredita, pa njihov pad, kao što je već rečeno, ponajprije treba tumačiti slabom potražnjom, a ne kreditnim restrikcijama na strani ponude, osobito kada je riječ o kreditima za automobile.

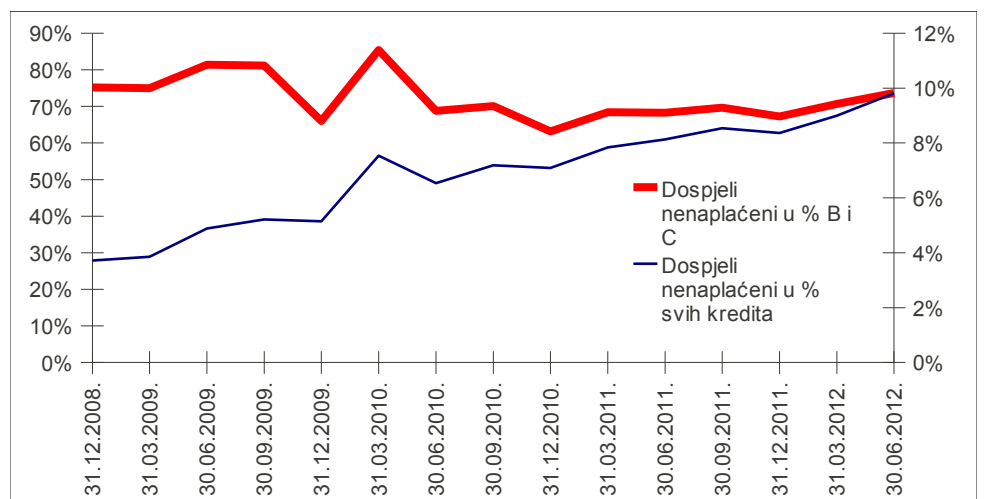
Neobično je da je u Hrvatskoj portfelj kredita za automobile i kredita po kreditnim karticama kvalitetniji od portfelja stambenih kredita.

OKVIR 1: KREDITI B I C, I DOSPJELA NENAPLAĆENA POTRAŽIVANJA

Krediti klasificirani u kategorije B (B-1, B-2 i B-3) i C nazivaju se još i djelomično nadoknativi (B) i potpuno nenadoknativi (C) krediti. Aktualna naplata nije jedini kriterij za određivanje klasifikacije. Pri tome se u obzir uzimaju i brojni drugi parametri, kao što su procjena financijske snage dužnika, kvaliteta kolaterala i sl. Zanimljivo je promatrati što se događa sa stvarnim problemom neplaćanja te kako banke klasificiraju kredite u odnosu na najočitiji problem prestanka plaćanja po dospijeću. Naime, kada bi udjel dospelih, a neplaćenih kredita u klasificiranim kreditima B i C rastao, to bi značilo da banke relaksiraju interne politike i u klasifikaciji dominantno koriste kriterij dospelosti plaćanja. Kada bi udjel padao, to bi značilo da se klasifikacije zaoštravaju, i da pored kriterija dospelosti drugi kriteriji igraju sve važniju ulogu, tako da raste udjel kredita koji se uredno servisiraju, ali se klasificiraju u B kategoriju.

Gornja deblja linija na slici pokazuje priličnu stabilnost između 70% i 80% od početka krize, što je indikator da se politike klasifikacije loših kredita u toku ove krize nisu bitno mijenjale. To je dobro, jer znači da zbog krize nije došlo do relaksacije internih politika u tom pogledu. Donja tanka linija pokazuje sličan trend kao i omjeri sa slike 21., s tom razlikom što je kod udjela stvarno (ne)naplaćenih kredita izraženije usporavanje u drugoj polovici prošle i ubrzanje u prvoj polovici ove godine.

Dospjeli nenaplaćeni krediti u % klasificiranih kredita B i C (lijevo), i dospjeli nenaplaćeni krediti u % ukupnih kredita (desno) 2008.-2012.

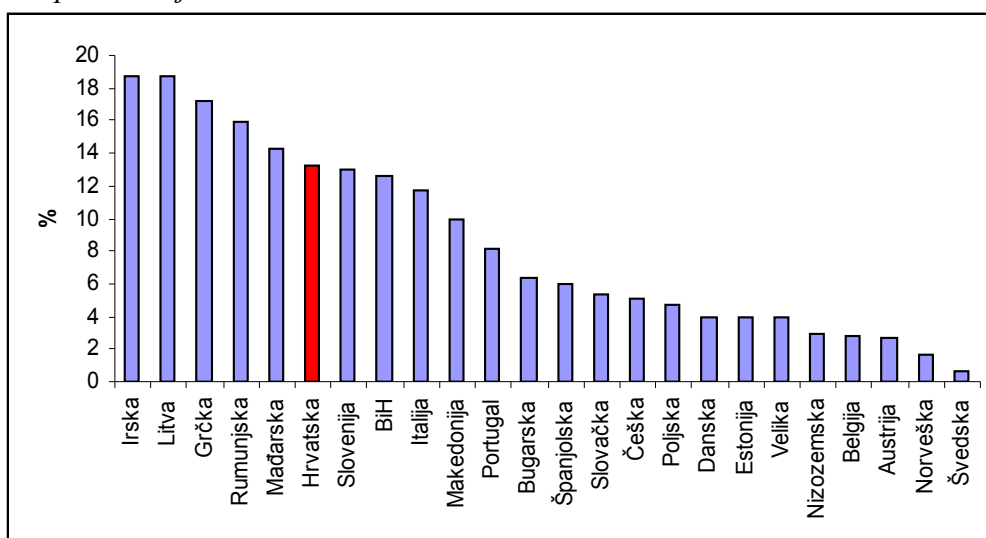

Hrvatski se omjer loših kredita u međunarodnoj usporedbi pokazuje otprilike na istomu mjestu na kojemu se Hrvatska nalazi kada se zemlje usporede prema tempu rasta gospodarske aktivnosti. Omjer je niži nego u Irskoj, Litvi, Grčkoj, Rumunjskoj i Mađarskoj, a blizu Hrvatske nalaze se Slovenija, BiH i Italija. Kvaliteta kreditnog portfelja najbolja je u Švedskoj, Norveškoj i Austriji.

Pozicija Hrvatske u međunarodnoj usporedbi omjera loših kredita približno je ista kao u usporedbi kretanja u realnom sektoru. Međutim, ne treba zaboraviti da hrvatski bankovni sustav ima najviši stupanj kapitalizacije u Europi.

Međutim, kada se tumače prikazane visine omjera loših plasmana, tada treba imati na umu da hrvatske banke imaju daleko najveći omjer adekvatnosti kapitala među svim promatranim zemljama. To ih čini najotpornijima u promatranj skupini zemalja unatoč relativno visokom omjeru loših kredita.

Slika 23. Omjer loših kredita – posljednji raspoloživi podatak za odabrane europske zemlje

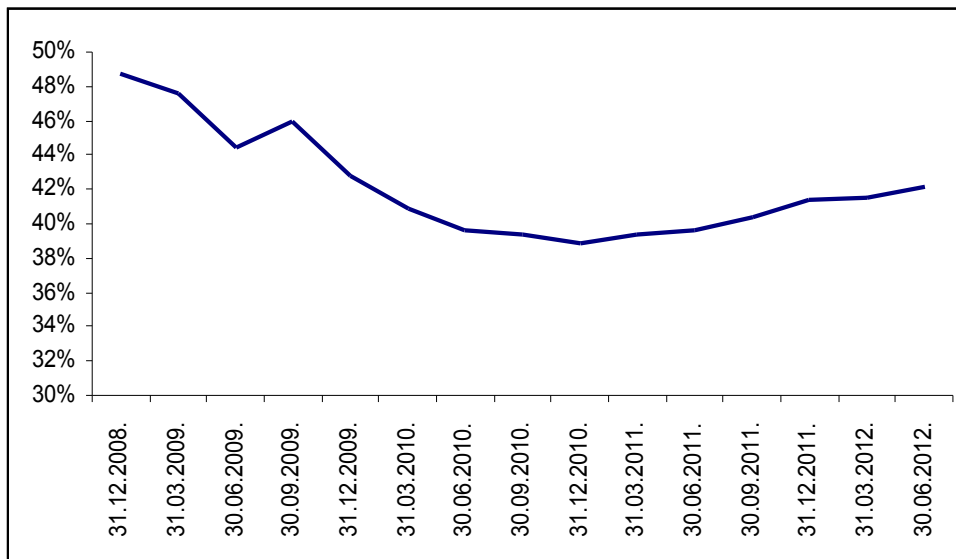

Izvor: www.fsi.imf.org, IMF Financial Soundness Indicators

Kapital je ipak zadnji branik protiv prelijevanja gubitaka na štediša i vjerovnike banaka. Prije kapitala važne su rezervacije za loše plasmane i dobit. Razina rezervacija pokazuje koliki je dio loših kredita odnosno plasmana pokriven ispravnima vrijednosti (koji predstavljaju amortizer što sprječava prelijevanje gubitaka na kapital banaka). Razina dobiti pokazuje koliki je kapacitet banaka za formiranje novih rezervacija, ako se tako nešto pokaže potrebnim zbog nastavka krize.

Slika 24. pokazuje da je pokriće djelomično nadoknadivih i potpuno nenadoknadivih kredita ispravnima vrijednosti u prvoj fazi krize padalo, te je s početnih 48% smanjeno ispod 40% 2010. Nagli prijelaz iz faze ekspanzije u fazu krize unutar jedne godine (2008.) i brzo smanjivanje dobiti uzrokovali su sporu reakciju banaka kada je u pitanju formiranje rezervacija. Međutim, kako je kriza odmicala i kako se od 2010. otvorio prostor za rast dobiti kroz smanjenje troškova izvora sredstava (više o tome u sljedećem poglavlju), banke su ponovno pojačale tempo formiranja rezervacija, te se prikazani omjer vratio iznad praga od 40%.

Slika 24. Stopa pokrića djelomično nadoknadivih i potpuno nenadoknadivih kredita ispravicima vrijednosti 2008.-2012.

Jednogodišnja (neto) dobit bankovnog sustava višestruko pokriva očekivano kvarenje kvalitete kredita u kriznim uvjetima prema dosadašnjem obrascu ove krize. To znači da hrvatski bankovni sustav ima i dodatne „amortizere“ pored kapitalne adekvatnosti

Izvor: www.hnb.hr, Supervizija, pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, kvaliteta kredita po sektorima i valutama.

Kada je riječ o financijskim kapacitetima koji proizlaze iz (neto) dobiti banaka radi formiranja eventualno dodatno potrebnih rezervacija u slučaju nastavka krize, treba reći da prošlogodišnja dobit nakon oporezivanja (3,8 mlrd kuna) omogućava podizanje prikazane stope pokrića na 52% (povećanje za 12 postotnih bodova u odnosu na podatak s kraja 2011.). U slučaju zadržavanja stope pokrića na 40%, taj bi iznos dobiti dostajao za rezerviranja u slučaju rasta omjera loših kredita s 12,4%, koliko su iznosili potkraj prošle godine, na 15,7%.

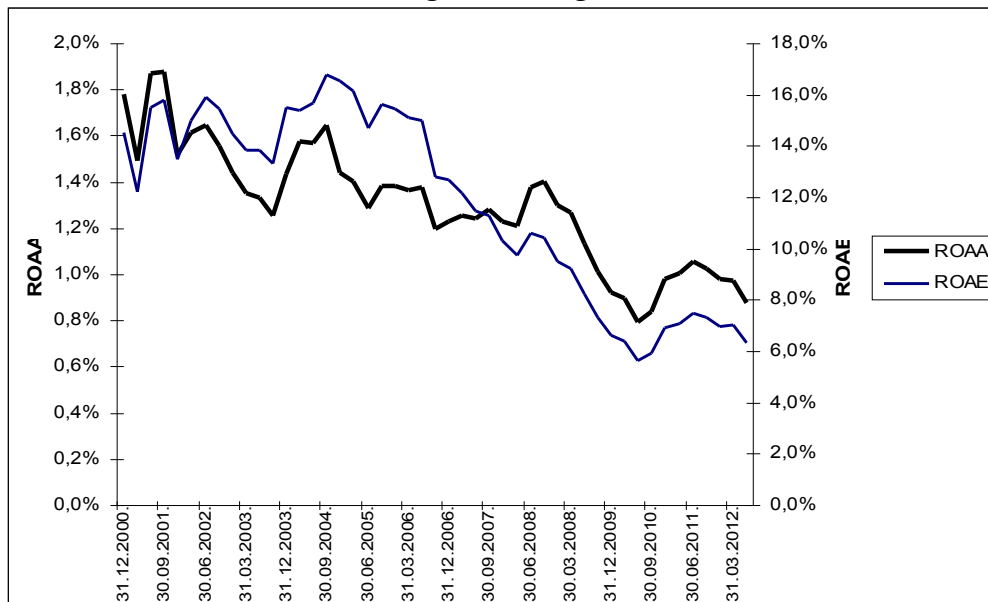
Kako tumačiti ovaj podatak? Jednogodišnja (neto) dobit bankovnog sustava višestruko pokriva očekivano kvarenje kvalitete kredita u kriznim uvjetima prema dosadašnjem obrascu krize u kojoj se nalazimo. To znači da hrvatski bankovni sustav ima i dodatne „amortizere“ pored kapitalne adekvatnosti (prema kojoj je najjači u Europi). Drugo je pitanje koliko je naslijeđena visina dobiti održiva. O tome se govori u posljednjem poglavlju.

V. Profitabilnost banaka

Profitabilnost hrvatskih banaka slijedi isti obrazac koji slijedi gospodarska aktivnost i loši plasmani, što znači da banke nisu odvojene od ukupnih ekonomskih trendova u zemlji, već ih dijele (sve drugo ne bi bilo logično). Pokazatelji profitabilnosti zabilježili su pad nakon što je započela kriza, a potom su u godini 2010. i 2011. registrirali oporavak. No, kao i u tzv. realnom sektoru, oporavak je bio kratkotrajan i jedva primjetan: omjer neto dobiti i prosječno angažiranog kapitala (engl. ROAE – return on average equity) niti u jednom trenutku nije prešao 7,5%. S ulaskom u novu fazu krize očekivano je započeo novi ciklus pada pokazatelja profitabilnosti: procijenjeni ROAE za drugi kvartal na bazi unazadnog pomičnog prosjeka za četiri kvartala iznosi 6,3%, što je na kraju drugog tromjesečja bilo ispod prinosa na dugoročnu kunsku državnu obveznicu.

ROAA i ROAE banaka su se preokrenuli i u ovoj godini bilježe primjetan pad: povrat na kapital uložen u banke ponovo je niži od povrata na dugoročnu kunsku državnu obveznicu.

Slika 25. ROAA i ROAE hrvatskog bankovnog sustava 2000. – 2012.

Izvor: Agregirana tromjesečna statistička izvješća, izračuni Arhivanalitike.

U vrijeme rada na ovom dokumentu HNB na žalost nije objavio tromjesečno agregirano statističko izvješće za drugi kvartal, pa ne možemo znati ništa o detaljima razloga za promjenu dobiti. Međutim, već je na temelju jednog podatka o ukupnoj dobiti vidljivo da je drugi kvartal bio osobito težak za banke. Naime, još je u prvom kvartalu zabilježen blagi rast dobiti banaka u odnosu na prvi kvartal 2011. (3,6%). No, u drugom je kvartalu registriran pad za čak 35,2%, što daje ukupnu polugodišnju stopu smanjenja neto dobiti (prva polovica ove u odnosu na prvu polovicu prošle godine) od 16%.

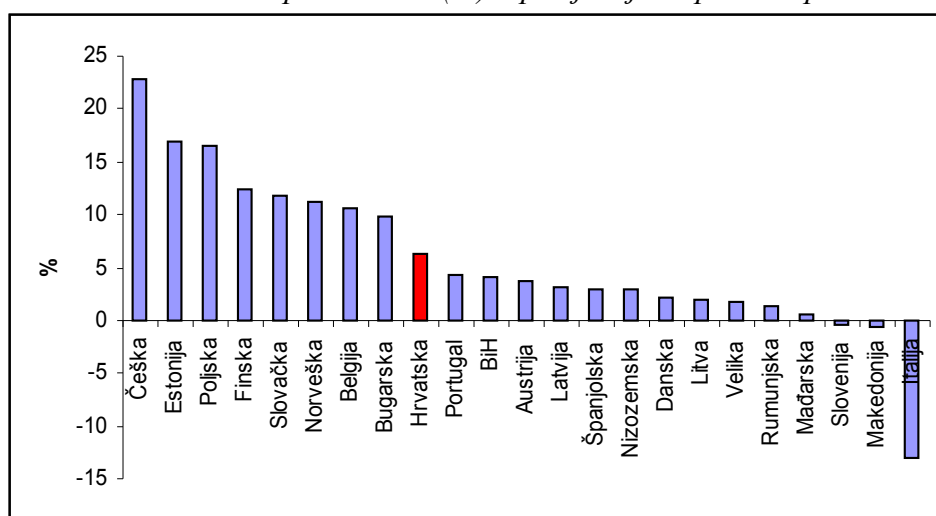
U međunarodnim je usporedbama važno razlikovati zemlje u kojima su banke zapale u ozbiljne probleme od onih u kojima to nije bio slučaj. U prvoj skupini zemalja banke i dalje bilježe gubitke ili simboličnu dobit, a vlasti nerijetko izbjegavaju izvještavati međunarodne centre o podacima (npr. baza podataka Financial Soundness Indicators u posljednje vrijeme ne sadrži sve podatke za Irsku i Grčku). Hrvatsku stoga ne treba uspoređivati s tom skupinom država,

već s onima u kojima su banke zdrave. U toj je skupini zemalja povrat na kapital među najnižima – veći povrat na kapitalu imaju banke u čak 8 zemalja: Češkoj, Estoniji, Poljskoj, Finskoj, Slovačkoj, Norveškoj, Belgiji i Bugarskoj. Pri tome je stopa povrata u Češkoj više nego tri puta, a u Estoniji i Poljskoj više od dva puta veća nego u Hrvatskoj.

Profitabilnost banaka među najnižima je u skupini zemalja koje nisu imale problema s bankama u krizi.

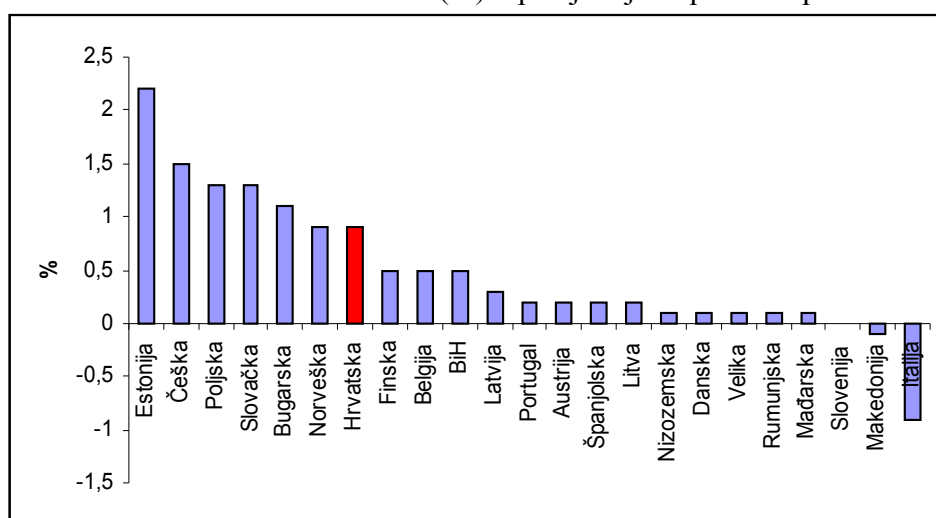
Rezultat je nešto povoljniji kada se profitabilnost ocjenjuje kroz povrat na prosječnu aktivu (ROAA – engl. return on average assets, slika 27). Banke u pet zemalja imaju veći ROAA od hrvatskih, a zadnji rezultat za Hrvatsku (0,9%) jednak je kao za Norvešku. Lošiji rang prema ROAE nego prema ROAA posljedica je iznimno visoke kapitalizacije hrvatskih banaka, tako da se ista dobit u slučaju ROAE računa prema relativno većoj kapitalnoj osnovici u usporedbi s drugim zemljama.

Slika 26. Povrat na kapital ROAE (%) – posljednji raspoloživi podatak

Izvor: www.fsi.imf.org, IMF Financial Soundness Indicators i izračuni Arhivanalitike.

Slika 27. Povrat na aktivu ROAA (%) – posljednji raspoloživi podatak

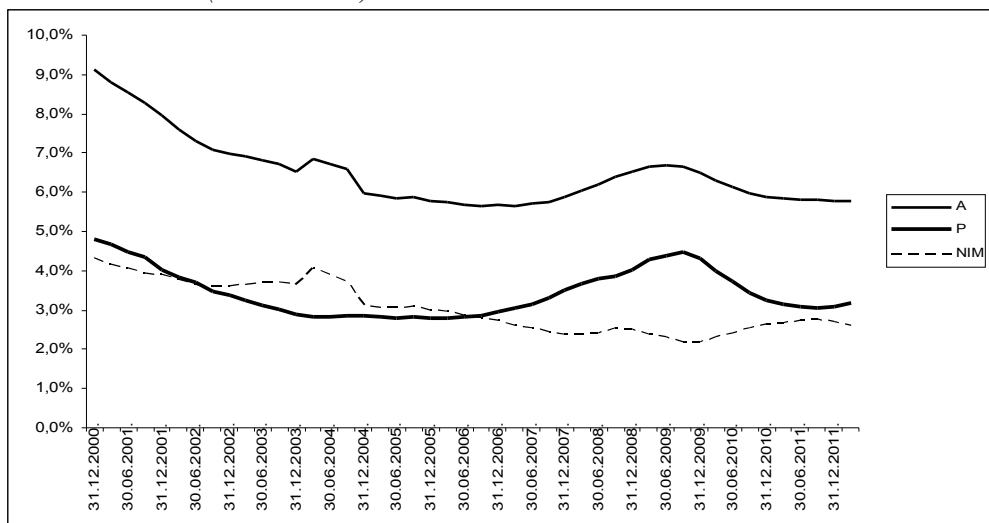
Izvor: www.fsi.imf.org, IMF Financial Soundness Indicators i izračuni Arhivanalitike.¹³

¹³ Određene su metodološke razlike moguće, jer prema našoj metodi povrati se računaju kao pomični prosjeci. Međutim, značajnijih odstupanja koji bi utjecali na zaključke ne može biti.

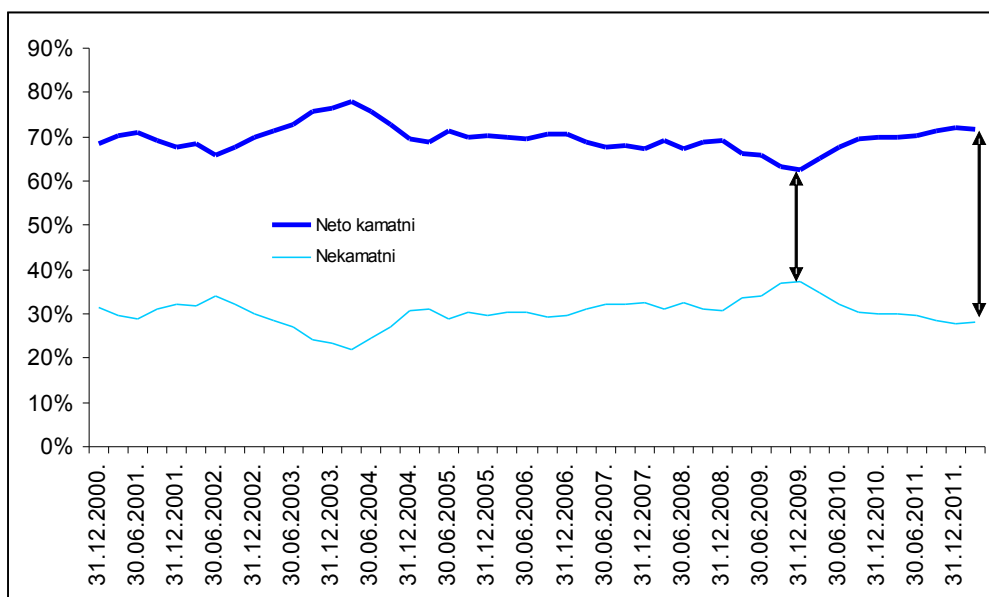
Kamatna marža (engl. NIM – net interest margin) predstavlja ključnu odrednicu dobiti banaka. Slika 28. pokazuje da su prosječne kamatne stope na kredite (A) puno stabilnije od prosječnih kamatnih stopa na depozite (P), tako da se dobit u prvoj fazi krize smanjivala zbog bržeg rasta pasivnih od aktivnih kamatnih stopa, potom se povećavala zbog bržeg pada pasivnih od aktivnih stopa, a sada se ponovo smanjuje zbog povećanja troškova financiranja izvora sredstava u uvjetima kada aktivne kamatne stope ne reagiraju prema gore. Prema tome, realizirana se kamatna marža od kraja prošle godine nalazi u laganom padu. Unatoč tomu, udjel neto kamatnog prihoda u ukupnom dohotku banaka raste, što znači da se nekamatna komponenta prihoda smanjuje još bržim tempom (slika 29.).

Kamatna se marža opet smanjuje, no njezin udjel u dohotku banaka raste, što znači da nekamatni prihodi još ozbiljnije podbacuju.

Slika 28. Prosječna realizirana aktivna (A) i pasivna (P) kamatna stopa i neto kamatna marža (NIM = A-P) 2000.-2012.

Slika 29. Udjel neto kamatnog i nekamatnog prihoda u ukupnom dohotku 2000.-2012.

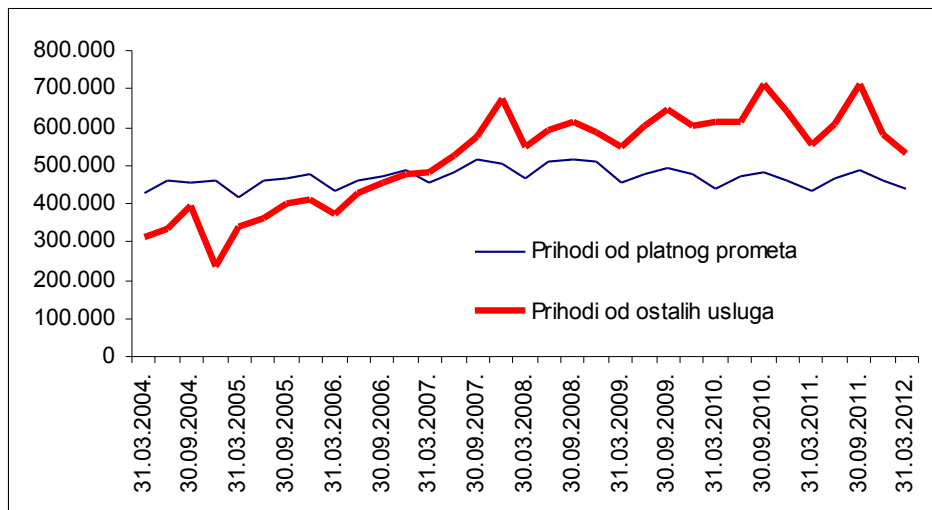
Izvor: Agregirana tromjesečna statistička izvješća, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

Udjel nekamatnog prihoda znatno je manji nego prije krize i na njezinu početku. Spustio se ispod 30% unatoč padu dobiti (udjel je bio na maksimalnih 36,8% u trećem tromjesečju 2009. da bi posljednji podatak iznosio 28,2%). Kako u ovoj vrsti prihoda najvažniju ulogu imaju provizije i naknade, analizirali smo promjene u novije vrijeme s obzirom na važnost pojedinih vrsta provizija i naknada u prihodima banaka.

Prihodi od naknada za platni promet blago rastu, no prihodi od ostalih bankovnih usluga nalaze se u padu.

Tromjesečno statističko izvješće banaka omogućava razlikovanje prihoda od naknada za usluge platnog prometa i prihode od naknada za ostale usluge, pri čemu se samo prva vrsta usluga prikazuje po pojedinim sektorima od kojih se usluge naplaćuju (trgovačka društva, financijske institucije, državne jedinice, neprofitne institucije, stanovništvo i strane osobe). Slika 30. pokazuje da obje vrste naknada stagniraju ili padaju. U prvom tromjesečju 2012. prihodi od platnog prometa bili su veći za 1,8% u odnosu na prvo tromjesečje 2011., no prihodi od ostalih naknada bilježili su smanjenje za 3,5%. Ova se vrsta naknada javlja u korelaciji s poslovnim i kreditnim ciklusom (npr. naknade za obradu kredita, naknade od usluga investicijskog bankarstva i sl.), pa stagnacija odnosno smanjenje ove vrste prihoda logično slijedi krizne trendove od 2008.

Slika 30. Prihodi od platnog prometa i ostalih usluga 2004.-2012.

Izvor: Tromjesečno statističko izvješće banaka, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

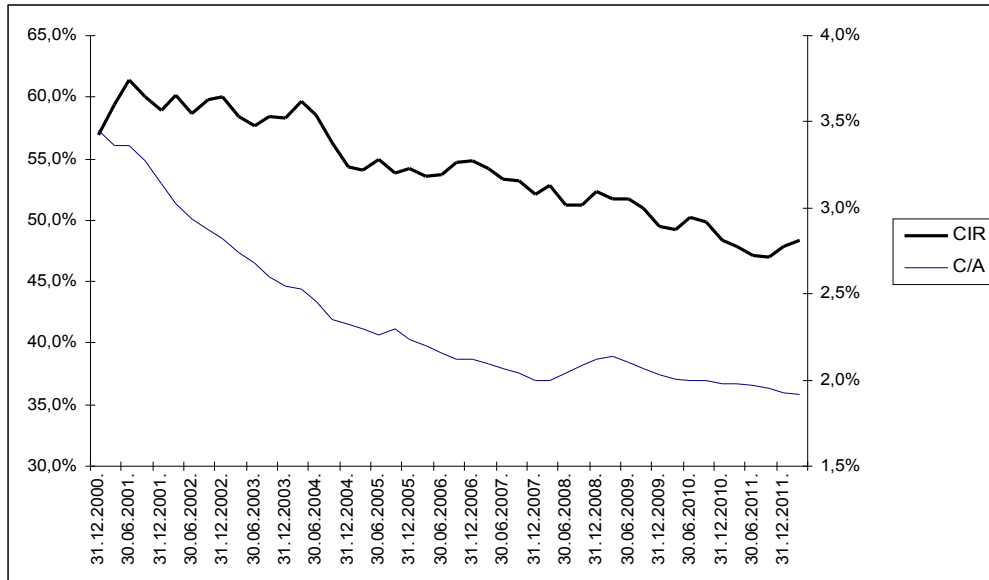
Kako se u krizi dobit smanjila, a mogućnosti za nekamatne prihode poput onih od provizija i naknada također su ostale skučene, banke su bile prisiljene povećati troškovnu učinkovitost poslovanja.

Slika 31. pokazuje da su i te mogućnosti prilično iscrpljene. Na njoj možemo pratiti dva pokazatelja – uobičajeni omjer troškova i dohotka (engl. cost-income ratio) i omjer troškova i aktive. Oba omjera pokazuju kontinuirani napredak banaka u pogledu povećanja troškovne učinkovitosti, no podatci u posljednje vrijeme indiciraju da daljnje velike rezerve u pogledu troškovnih ušteda ne postoje. Stoga će se na troškovnoj strani u budućnosti važnijima pokazati troškovi rezerviranja za gubitke. Ovi troškovi i dalje apsorbiraju veliki dio (40%-50%) neto rezultata banaka prije formiranja rezervacija. To i ne čudi ako se prisjetimo činjenice da stopa pokrića loših kredita ispravnima

vrijednosti sada raste iznad 40%, a da omjer loših kredita također nastavlja rasti. U svakom slučaju, bitnije se promjene u načinu formiranja dobiti i ponašanju banaka mogu očekivati tek onda kada će banke moći izdvajati manje rezervi za gubitke nego što izdvajaju trenutno, no dolazak tog trenutka ponajmanje ovisi o samim bankama.

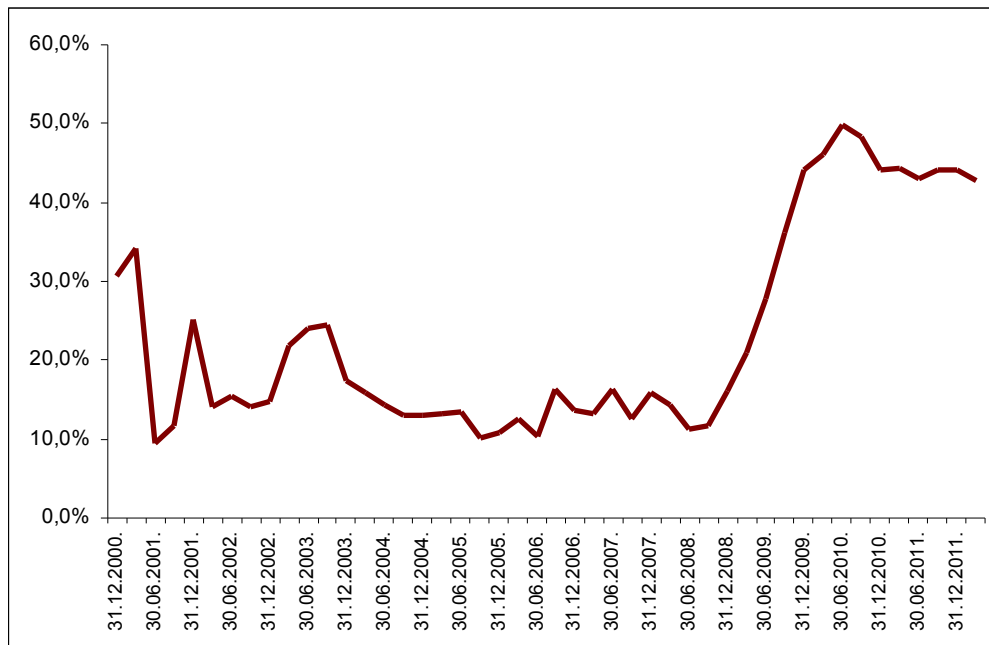
Mogućnosti za daljnje troškovne uštede čine se prilično skučenima, pa će jedina dobra vijest u skoroj budućnosti biti kada banke budu mogle izdvojiti manje rezervi za gubitke. No, to ne ovisi o bankama.

Slika 31. Omjer troškova i dohotka (eng. cost-income ratio - CIR) i omjer operativnih troškova i amortizacije prema aktivi (C/A) 2000. – 2012.

Izvor: Agregirana tromjesečna statistička izvješća, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

Slika 32. Troškovi formiranja rezervacija za gubitke u postotku neto rezultata prije formiranja rezervacija 2000.-2012.

Izvor: Agregirana tromjesečna statistička izvješća, www.hnb.hr i izračuni Arhivanalitike.

VI. Zaključak

Hrvatske su banke u krizi dokazale stabilnost i sposobnost da osiguraju likvidnost solventnim klijentima i samoj državi i u najtežim vremenima. Štoviše, s omjerom kapitalne adekvatnosti iznad 20%, hrvatske su banke najbolje kapitalizirane u Europi među državama koje izvještavaju u bazi FSI MMF-a.

Iako je u ovo doba prošle godine izgledalo da se nalazimo na početku razdoblja oporavka kreditnog ciklusa, krajem prošle i u prvoj polovici ove godine došlo je do novog usporavanja ekonomske aktivnosti, što se prelilo na manju potražnju za kreditima. Iako bi se moglo raspravljati o tome je li do usporavanja kreditne aktivnosti došlo zbog smanjenja potražnje ili restrikcija na strani ponude (npr. otežan pristup kreditima), niz indikatora ukazuje na to da nedostaje potražnje. Jedan je od najuvjerljivijih indikatora u tom pogledu izostanak rasta kamatnih stopa.

Ne čudi stoga da se dobit banaka u takvim uvjetima smanjuje. Pad bilježe i neto kamatni prihodi (zbog blagog rasta rashoda za kamate) i prihodi od provizija i naknada (uglavnom zbog smanjenja ostalih naknada, osim naknada platnog prometa, a one su vezane uz kreditnu aktivnost). Zbog toga je stopa povrata na kapital u hrvatskom bankarstvu potkraj drugog tromjesečja bila niža od prinosa na dugoročnu kunsku državnu obveznicu, i stopa je među nižima u usporedbi s europskim zemljama koje u zadnjoj krizi nisu imale problema s bankama.

Konstelacija je veoma nalik onoj kakvu smo imali u prvoj fazi krize, tijekom 2009., s tom razlikom što su kamatne stope tada rasle. Velikog manevarskog prostora u pronalasku politike i taktike za promjenu opisanog stanja nema. Povećanje troškovne efikasnosti je ograničeno i zahtijeva vrijeme, a kako rezervacije za gubitke i dalje apsorbiraju 40%-50% neto rezultata prije rezerviranja, očito je da će prva sljedeća promjena nastupiti tek kada se taj omjer znatno smanji.

Za sada, međutim, nema naznaka da bi do takvog smanjenja moglo ubrzo doći. Naposljetku, nadolazak takve situacije u najmanjoj mjeri ovisi o samim bankama.